

Latvijas Republikas Labklājības ministrija

Vadlīnijas sociālās palīdzības piešķiršanai

Rīga
2019.gada janvāris
Metodiskās vadības un kontroles departaments

Saturs

Ievads	4
1.Sociālā palīdzības jēdziens.....	6
1.1. Sociālās palīdzības mērķis, piešķiršanas pamats	6
1.2.Pašvaldības pienākumi, ģimenes (personas) pieteikšanās sociālajai palīdzībai.....	6
1.3.Sociālās palīdzības piešķiršanas pamatprincipi	7
1.4.Pašvaldības sociālās palīdzības sistēma	7
2.Materiālās situācijas izvērtēšana.....	9
2.1.Iesniegums	9
2.3.Iztikas līdzekļu deklarācija.....	11
2.4.Galvenie ienākumu veidi un īpašums	13
2.4.1.Ienākumi no algota darba	13
2.4.2.Ienākumi no saimnieciskās darbības	13
2.4.3. Atsevišķi dzīvojoša laulātā, bērna vecāka vai ārzemēs dzīvojošas personas sniegtais materiālais atbalsts..	14
2.4.4.Valsts pensijas neatkarīgi no to veida un izmaksas avota, kā arī pensijām pielīdzināmiem ienākumi:	14
2.4.5. Skaidras naudas līdzekļu uzkrājums	15
2.4.6. Citas personas sniegtais materiālais atbalsts	15
2.4.7. Ātrā kredīta aizdevums	16
2.4.8. Kompensācija kriminālprocesā cietušai personai	16
2.4.9.Vērtspapīri.....	16
2.4.10.Īpašums (kustamais un nekustamais).....	16
2.4.11. Lauku atbalsta dienesta maksājumi.....	17
2.4.12.Mehāniskie transporta līdzekļi	17
2.4.13.Kapitāla daļas.....	18
2.4.14.Uztura līgums un ilgstoša atrašanās institūcijā	18
2.4.15. Uzturlīdzekļi bērnam.....	18
2.4.16.Par ienākumiem neuzskata.....	18
2.5.Mainās klienta sociālā un materiālā situācija.....	19
2.6.Apsekošana dzīvesvietā	19
3.Trūcīgā un maznodrošinātā statusa piešķiršana	20
3.1.Trūcīgas ģimenes (personas) statusa piešķiršana	21
3.2.Maznodrošinātas ģimenes (personas) statusa piešķiršana.....	22
4. Sociālie pabalsti	22
4.1.GMI pabalsts	22

4.1.1.Kas tas ir?.....	23
4.1.2.Kā to aprēķina?	23
4.1.3.GMI formula	23
4.2.Dzīvokļa pabalsts	25
4.2.1.Kas tas ir?.....	25
4.2.2.Kam tas paredzēts?.....	25
4.3.Pabalsts krīzes situācijā.....	25
4.3.1.Kas ir krīzes situācija?	25
4.4.Citi sociālās palīdzības pabalsti	26
5.Klienta līdzdarbība savas sociālās situācijas uzlabošanā	27
6.Statusa un pabalsta atteikšana vai atcelšana.....	28
6.1.Kādam jābūt atteikuma lēmumam?.....	30
6.2.Kādas ir personas (ģimenes) tiesības atteikuma gadījumā?	30
6.3.Nepamatoti izmaksāts pabalsts	30
6.4. Trūcīgas vai maznodrošinātas ģimenes (personas) statusa atcelšana.....	30
7. Citi ārējos tiesību aktos noteiktie no pašvaldības budžeta līdzekļiem izmaksājami pabalsti.....	31
7.1.Sociālās garantijas bārenim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās .	31
7.1.1.Kas jādara ārpusģimenes pakalpojuma sniedzējam?	32
7.1.2.Kas jādara pašvaldībai (visbiežāk pašvaldības sociālajam dienestam)?	32
7.1.3.Kur bērns saņem atbalstu?	32
7.1.4.Kādi ir atbalsta saņemšanas nosacījumi?	32
7.2.Pabalsti audžuģimenei un specializētajai audžuģimenei.....	34
7.3.Atbalsts daudz bērnu ģimenēm	35
8.Pašvaldību brīvprātīgo iniciatīvu pabalsti.....	36
8.1.Kas tas ir?.....	36
8.2.Pašvaldību brīvprātīgo iniciatīvu piemēri	36
9.Personas datu apstrāde, konfidencialitātes ievērošana	37
9.1.Personas datu apstrādes principi	38
9.2.Īpašu kategoriju personas datu apstrāde.....	40
9.3.Kā informāciju iedala?	41
9.4.Ierobežotas pieejamības informācijas sniegšana.....	43
10.Noderīga informācija	44

Ievads

Vadlīnijas izstrādātas atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 14.panta pirmās daļas 4² punktā noteiktajam Labklājības ministrijas uzdevumam.

Atbilstoši Latvijā izveidotajai sociālās drošības sistēmai, sociālās palīdzības piešķiršanas jautājumi ir pašvaldības kompetencē. Likumi un Ministru kabineta noteikumi nosaka ietvaru, bet daudzas būtiskas normas ir tiesības noteikt katrai pašvaldībai. Tāpēc vadlīnijas izstrādātas sadarbībā ar pašvaldību sociālajiem dienestiem un Latvijas Pašvaldību savienību, kā arī ar Labklājības ministrijas politikas departamentiem un Juridisko departamentu.

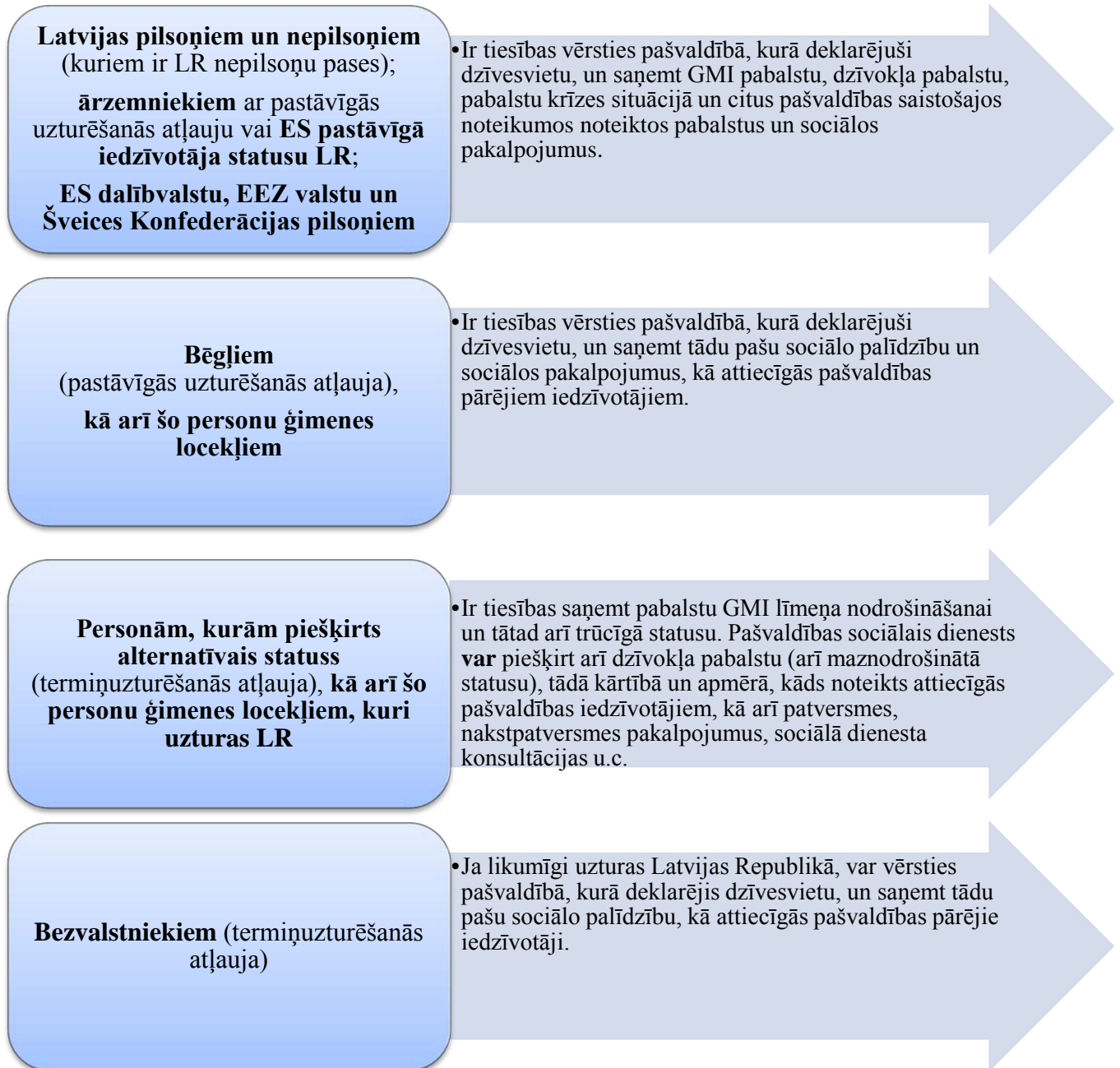
Vadlīniju mērķis ir iedibināt vienveidīgu rīcību vienādos gadījumos, apkopojot vienkopus un saprotami informāciju par sociālās palīdzības principiem, piešķiršanas kritērijiem un nosacījumiem to saņemšanai, īpašu uzmanību pievēršot raksturīgām kļūdām, kas konstatētas praksē.

Vadlīnijām ir ieteikuma raksturs, jo atbilstoši Administratīvā procesa likuma 17.pantam tiesību normu interpretāciju katrā konkrētā gadījumā veic to piemērotājs, konkrētajā gadījumā – pašvaldības sociālais dienests.

Vadlīniju tekstā ietverta 2018.gada 31.decembrī pieejamā aktuālā informācija atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem. Informācija regulāri tiks papildināta gan ar jaunumiem normatīvajos dokumentos, gan arī ar dažādiem piemēriem no prakses.

Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 3.pantu tiesības uz sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību Latvijā ir:

1.zīmējums

1. Sociālā palīdzības jēdziens

1.1. Sociālās palīdzības mērķis, piešķiršanas pamats

Sociālās palīdzības mērķis:

- ✓ sniegt materiālu atbalstu trūcīgām, maznodrošinātām un krīzes situācijā nonākušām ģimenēm¹ vai atsevišķi dzīvojošām personām, lai nodrošinātu to pamatvajadzības un veicinātu darbaspējīgo personu līdzdarbību savas situācijas uzlabošanā².

Sociālā palīdzība ir:

- ✓ naudas vai mantiskais pabalsts, kura piešķiršana balstās uz materiālo resursu novērtēšanu ģimenēm (personām), kurām trūkst līdzekļu pamatvajadzību apmierināšanai³.

Tā tiek piešķirta:

- ✓ personai, kura saviem spēkiem nespēj nodrošināt sevi vai pārvarēt īpašas dzīves grūtības un kura nesaņem ne no viena cita pietiekamu palīdzību. Personai ir tiesības uz personisku un materiālu palīdzību, kas atbilst tās vajadzībām, dod iespēju pašpalīdzībai un veicina tās iesaistīšanos sabiedrības dzīvē⁴.

1.2. Pašvaldības pienākumi, ģimenes (personas) pieteikšanās sociālajai palīdzībai

Pašvaldībai, kuras teritorijā persona deklarējusi savu dzīvesvietu, ir pienākums nodrošināt personai iespēju saņemt tās vajadzībām atbilstošus sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību⁵. Atbalsts tiek sniegts, kamēr saglabājas objektīvi apstākļi, kuru dēļ ģimene (persona) saviem spēkiem nevar atrisināt vai uzlabot esošo situāciju.

Pieteikties sociālajai palīdzībai var tajā pašvaldībā, kurā ir deklarēta vai reģistrēta personas dzīvesvieta, vēršoties ar **iesniegumu** pašvaldības sociālajā dienestā. **Personai** ir pienākums deklarēt dzīvesvietu viena mēneša laikā, kopš tā pastāvīgi dzīvo jaunajā dzīvesvietā⁶.

¹ Ģimenēm, kuras sastāv no laulātajiem, personām, kurām ir kopīgi izdevumi pamatvajadzību nodrošināšanai un kura mitinās vienā mājoklī (turpmāk - ģimene (persona)).

² Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 32.pants.

³ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1.panta 17.daļa.

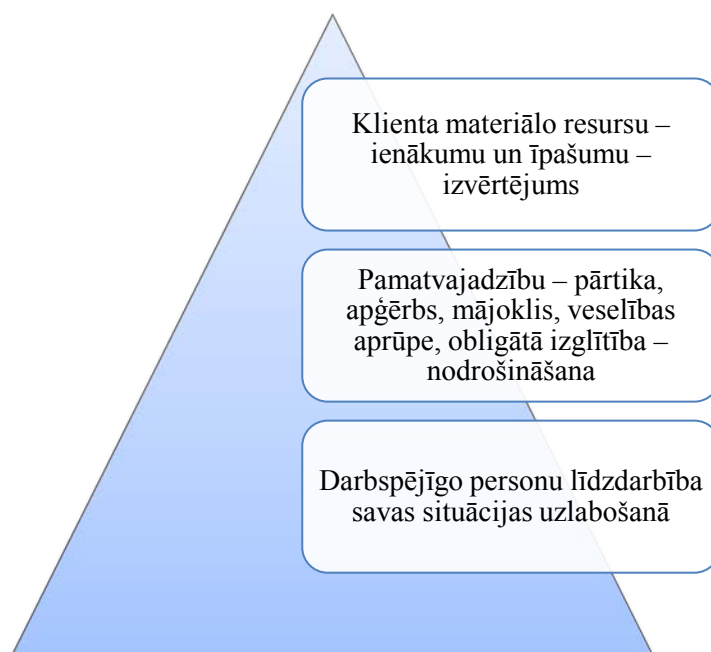
⁴ Likuma „Par sociālo drošību” 11.pants.

⁵ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 9.panta pirmā daļa

⁶ Dzīvesvietas deklarēšanas likuma 4.panta pirmā daļa

1.3. Sociālās palīdzības piešķiršanas pamatprincipi⁷

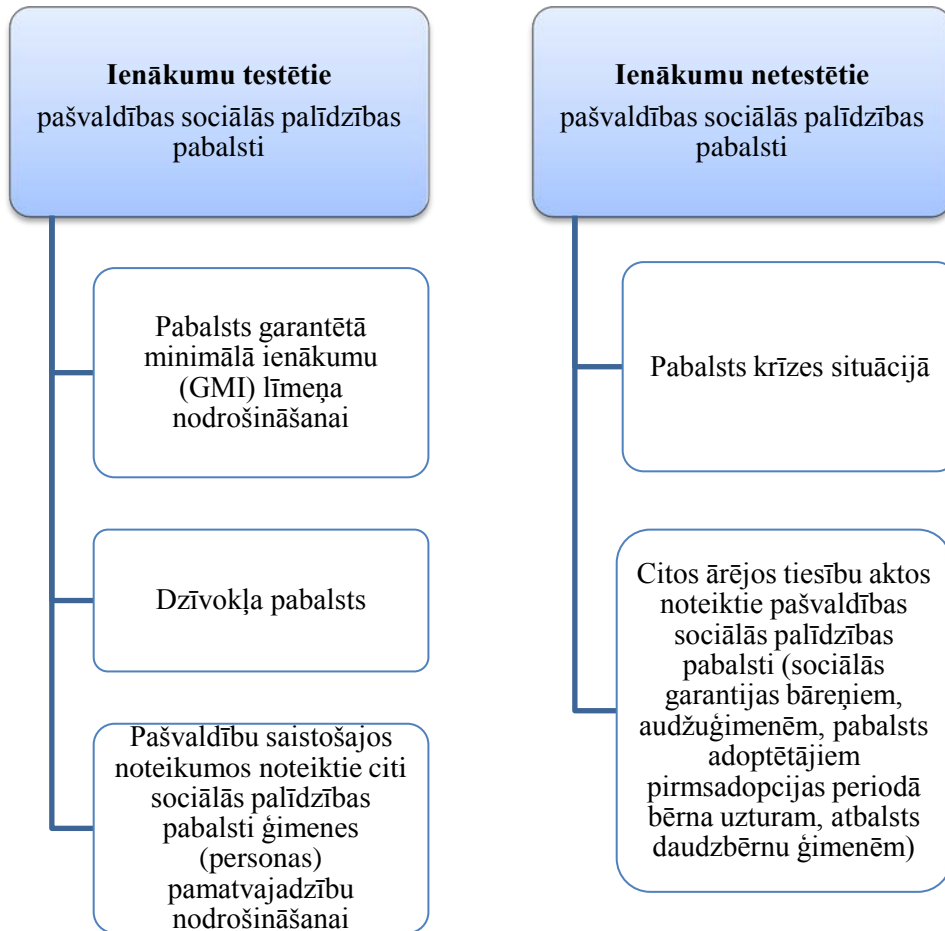
2.zīmējums

1.4. Pašvaldības sociālās palīdzības sistēma

Pašvaldības sociālā palīdzība tiek iedalīta divās grupās – ienākumu testētie un ienākumu netestētie pabalsti.

⁷ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumi Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu”, Ministru kabineta 2012.gada 18.decembra noteikumi Nr.913 „Noteikumi par garantēto minimālo ienākumu līmeni”, Ministru kabineta 2009.gada 17.jūnija noteikumi Nr.550 „Kārtība, kādā piešķirams, aprēķināms un izmaksājams pabalsts garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai un slēdzama vienošanās par līdzdarbību” un pašvaldības saistošie noteikumi.

2. Materiālās situācijas izvērtēšana

Lai saņemtu ienākumu testēto pašvaldības sociālo palīdzību, personai jāvēršas savas pašvaldības sociālajā dienestā ar iesniegumu izvērtēt atbilstību trūcīgas vai maznodrošinātas ģimenes (personas) statusam, kas nozīmē izvērtēt mājsaimniecības (ģimenes, kas sastāv no laulātajiem vai personām, kurām ir kopēji izdevumi pamatvajadzību nodrošināšanai un kuras mitinās vienā mājoklī vai atsevišķi dzīvojoša persona) materiālo situāciju.

Tāpat sociālā dienesta pienākums ir izvērtēt mājsaimniecības spēju nodrošināt pamatvajadzības arī situācijā, kad persona pati nevēršas dienestā, bet pašvaldības rīcībā ir nonākusi informācija, ka konkrētajā mājsaimniecībā palīdzība ir nepieciešama.

!!! Sociālajam dienestam jāizvērtē no iestādēm un iedzīvotājiem saņemtās informācijas nopietnība un attiecīgi jārikojas, nepieciešamības gadījumā piesaistot papildu resursus. Mutvārdos izteikto informāciju, ja nepieciešams, darbinieks noformē un reģistrē kā iesniegumu, norādot informācijas avotu.

2.1. Iesniegums

Iesniegumu var sagatavot brīvā formā vai izmantot pašvaldības sociālajā dienestā sagatavoto veidlapu. Iesniegumā jānorāda personas vārds, uzvārds, adrese un, vēlams, situācija vai problēma, kuras risināšanai nepieciešama sociālā palīdzība. Mājsaimniecības pilngadīgās personas, parakstot **iesniegumu**, pilnvaro vienu personu – līdziesniedzēju veikt nepieciešamās darbības materiālās situācijas izvērtēšanai visai mājsaimniecībai un galveno sociālās palīdzības pabalstu (GMI un dzīvokļa pabalsta) saņemšanai.

Iesniedzējs un pārējie mājsaimniecības dalībnieki, kuri ir darba ņēmēji, iesniegumam pievieno darba devēja izziņu par darba samaksu par pēdējiem pilniem trim kalendāra mēnešiem. Ja kāda no personām ir saimnieciskās darbības veicējs, iesniegumam pievieno paša sagatavotu izziņu par ienākumiem no saimnieciskās darbības.

Tāpat iesniegumam pievieno visu mājsaimniecības dalībnieku pārskatus no katra atvērtā kredītiestādes maksājuma vai pasta norēķinu sistēmas konta par pēdējiem pilniem trīs kalendāra mēnešiem.

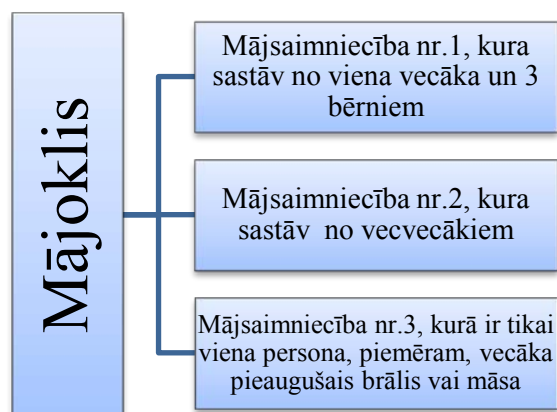
Gadījumā, ja iesniegumu nav parakstījušas visas pilngadīgās personas, sociālajā dienestā papildus jāiesniedz rakstiska piekrišana par datu apstrādi valsts un pašvaldības informācijas sistēmās materiālās situācijas izvērtēšanai. Piekrišanu iesniedz un paraksta katrs pilngadīgais mājsaimniecības dalībnieks, un sociālā darba speciālists to pievieno klienta lietai. Ja mājsaimniecībā ir bērni, tad vecāks vai likumīgais aizbildnis rakstisku piekrišanu par datu apstrādi iesniedz un paraksta arī par bērnu (paraugi apskatāmi pielikumos Nr.1 un Nr.2). Papildus informāciju skatīt 9.sadaļā.

!!! Vispirms jānovērtē tas mājsaimniecības dalībnieku kopums, kam ir kopēji izdevumi par uzturu, mājokli, nekustamā īpašuma nodokli u.c. un, kuri mitinās vienā mājoklī. Mājoklī varētu būt arī vairākas mājsaimniecības. Piemēram, ja mājoklī mitinās 4.zīmējumā redzamā ģimene – māte ar 3 bērniem un pārējie mājsaimniecības locekļi, viņi var veidot divas vai trīs mājsaimniecības. Tādā gadījumā katrai mājsaimniecībai ir jāspēj pierādīt dalītus izdevumus pamatvajadzību apmierināšanai. Piemēram, tie

varētu būt atsevišķi maksājumi i-bankā, kā arī ģimenes attiecību izvērtējums klienta lietā.

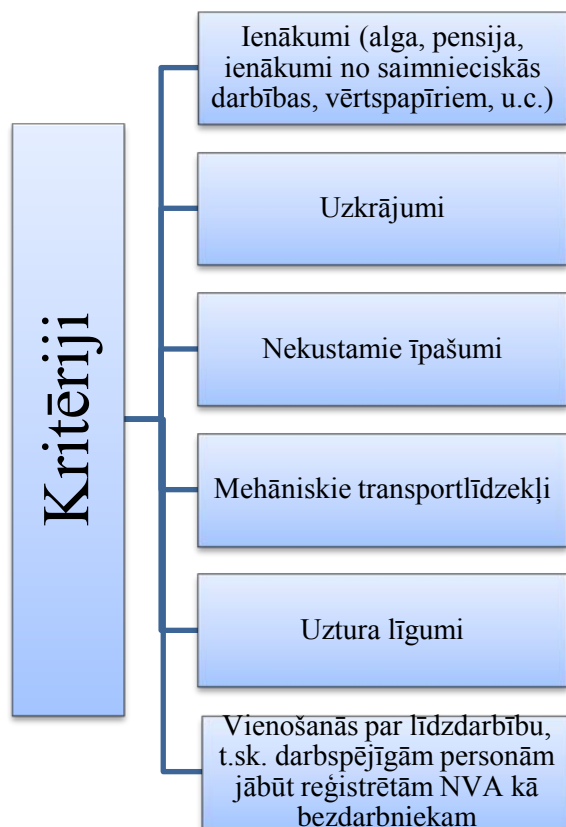
4.zīmējumā redzams vienas mājsaimniecības sastāva piemērs.

4.zīmējums

5.zīmējumā redzams, kādi kritēriji mājsaimniecībā tiek vērtēti.

5.zīmējums

2.3. Iztikas līdzekļu deklarācija

Pašvaldības sociālā dienesta sociālā darba speciālists sadarbībā ar iesniedzēju pašvaldības sociālās palīdzības administrēšanas informācijas sistēmā SOPA elektroniski sagatavo iztikas līdzekļu deklarāciju (turpmāk – deklarācija)⁸, izmantojot valsts un pašvaldības informācijas sistēmās esošos datus un iesniedzēja iesniegtos dokumentus. Programmā SOPA ir pieejami dati no šādiem datu reģistriem, no kuriem attiecīgie dati automātiski tiek ielasīti sociālā dienesta datu bāzē un klienta deklarācijā:

- 1) Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Iedzīvotāju reģistrs (PMLP IR- personas statuss, reģistrētā adrese, radnieki, pieraksta/izraksta un deklarēšanās vēsture u.c.);
- 2) Valsts ieņēmumu dienests (VID – darbavietas, informācija par personas bruto ienākumiem gadā un mēnesī, apgādājamie, nodokļu parāds, saimnieciskās darbības veicēja statuss, Kontu reģistra dati);
- 3) Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra (VSAA - pensiju un valsts pabalstu veids un apmērs pa mēnešiem);
- 4) Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija (VDEĀVK - informācija par personas invaliditāti (grupu), tās periods, informācija par transporta kompensāciju un īpašas kopšanas indikācijām, funkcionāliem traucējumiem, invaliditātes cēloni, nelaimes gadījuma kompensācijas faktu);
- 5) Lauku atbalsta dienests (LAD – ienākumi/atbalsta izmaksas iedzīvotājiem);
- 6) Valsts vienotā datorizētā zemesgrāmata (VVDZ – esošie un bijušie īpašumi, darījumi, t.sk. uztura līgumi, darījumu summas, dzīvokļu un zemes gabalu platība);
- 7) Ceļu satiksmes drošības direkcija (CSDD - reģistrētie transportlīdzekļi, marka, izlaides gads, pēdējās tehniskās apskates datums u.c. dati);
- 8) Valsts tehniskās uzraudzības aģentūras Traktortehnikas un tās vadītāju valsts informatīvā sistēma (VTUA – īpašumi/personas īpašumā esošā traktortehnika);
- 9) Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA – BURVIS - personas bezdarba periodi un statusi, NVA apmeklējumi, veiktie līdzdarbības pasākumi u.c.);
- 10) Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācija (UGFA - uzturlīdzekļu saņēmēji un parādnieki, uzturlīdzekļu apmērs);
- 11) Uzņēmumu reģistrs (UR – caur Lursoft kā maksas pakalpojums – personas aktuālie amati, dalības, komercķīlas, daļas, likvidācija/maksātnespējas process);
- 12) Valsts izglītības informācijas sistēma (VIIS – dati par bērnu mācību iestādi, klasi, periodu, kurā mācījies konkrētā skolā; Rīgā - informācija par PII (bērnu dārzi) - apmeklējums, apmaksā, parāds par samaksu);
- 13) Dati no pašvaldību reģistriem: DZIMTS un PERS – personu pamatdati un radniecības dati tikai par pašvaldības iedzīvotājiem; Nekustamā īpašuma nodokļa administrēšana - NINO – īpašumi, kas nav reģistrēti zemesgrāmatā; persona ir valdītājs/turētājs; BRIDZIS - pašvaldību dzīvokļu īres līgumi un dzīvokļu rinda;
- 14) Citās pašvaldībās saņemtā palīdzība.

⁸ Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumi Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu” (1.pielikums).

Šo procesu nevar pilnībā automatizēt vairāku apstākļu dēļ:

- VID datu bāzē ir pieejami *bruto* ienākumi, bet deklarācijā tiek ņemti vērā *neto* (pēc nodokļu un sociālo maksājumu nomaksas) ienākumi; tāpēc iesniegumam jāpievieno izziņa no darba devēja par *neto* ienākumiem;
- pašvaldības sociālais dienests var apsekot ģimeni vai atsevišķi dzīvojošu personu dzīvesvietā, lai pārliecinātos par sniegtās informācijas patiesumu, ja tas nepieciešams lēmuma pieņemšanai;
- mājsaimniecībā ietilpstošajām personām ir pienākums iesniegt izrakstu no katra atvērtā kredītiestādes maksājuma vai pasta norēķinu sistēmas konta par pēdējiem pilniem trim kalendāra mēnešiem ar mērķi pārliecināties par klientu ienākumiem, saņemtajiem maksājumiem un izdevumiem, uzrādot arī atlikumu perioda beigās, lai vērtētu iespējamo uzkrājuma apmēru.

AS „Swedbank” ir radījusi iespēju klientiem internetbankā elektroniski parakstītu konta izrakstu nosūtīt pa e-pastu pašvaldības sociālajam dienestam. Ja klients pats nospiež taustiņu „sūtīt sociālajam dienestam”, tad konta izraksts pa e-pastu tiek nosūtīts uz pašvaldību sistēmu, kur tas tiek automātiski apstrādāts. Sociālā dienesta darbinieks programmā SOPA var šo konta izrakstu atvērt (PDF vai EDOC formātā) un pārliecināties par klienta ienākumiem. AS „Swedbank” risinājums darbojas visām pašvaldībām.

!!! Gadījumos, kad klienta konts ir atvērts kādā citā bankā, pašvaldības sociālajam dienestam būtu jānodrošina iespēja klientam bez maksas (ar vai bez darbinieka palīdzības) izdrukāt izrakstu no i-bankas. Tas nozīmē, ka labas pārvaldības dienestā būtu jābūt publiski pieejamam datoram ar printeri, kā arī darbinieka konsultācijai.

Izņēmuma gadījumā (piemēram, persona saņem tikai pensiju vai tikai valsts un pašvaldību sociālos pabalstus) pašvaldības sociālais dienests var pieņemt lēmumu nepieprasīt no klienta konta izrakstu vai pieprasīt to, piemēram, reizi gadā, pamatojumu fiksējot klienta lietā. Tāpat sociālais dienests var nepieprasīt izziņu par algas apmēru no darba devēja, ja personas konta izdrukā redzams konstants algas apmērs. Ja personas konta izdrukā uzrādās komandējuma izdevumi, sociālais dienests ceļa izdevumus, dienas naudu un izdevumus par naktsmītni neskaita ienākumos. Dienas nauda netiek skaitīta ienākumos, jo tā tiek maksāta komandētās personas vajadzību nodrošināšanai komandējuma laikā, nevis ģimenes locekļu pamatvajadzību nodrošināšanai.

Ja klients paziņo, ka viņa rīcībā nav neviena atvērta bankas konta, izvērtējot visu pieejamo informāciju (sociālo situāciju, dzīves apstākļus, mājsaimniecības sastāvu, u.t.t.), pašvaldības sociālais dienests var pieņemt, ka klientam nav atvērts neviens noguldījumu un maksājumu konts, to fiksējot klienta lietā kā pamatojumu lēmumam. Taču ņemot vērā **Kontu reģistra likumā noteikto**⁹, pašvaldības sociālajam dienestam ir tiesības iegūt Valsts ieņēmumu dienesta uzturētā Kontu reģistra informāciju par konkrētās personas konta esamību vai neesamību. *Šobrīd ir izstrādāts tehniskais risinājums, lai minēto informāciju varētu iegūt automātiski.* Pašvaldības pakāpeniski pieslēdzas šim reģistram.

⁹ Kontu reģistra likuma 6.panta pirmās daļas 12.punkts: Reģistra pārzinis reģistrā iekļautās ziņas izsniedz šādiem reģistra informācijas lietotājiem pēc to pamatota pieprasījuma un Ministru kabineta noteiktajā apjomā šādiem mērķiem: [...] pašvaldībām — lai noskaidrotu informāciju par konta esību personai, kura pieprasījusi sociālo palīdzību vai sociālos pakalpojumus, ienākumu un materiālā stāvokļa izvērtēšanas procesā atbilstoši [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumam](#).

Sagatavoto deklarāciju sociālā darba speciālists izdrukā no SOPA programmas, to paraksta līdziesniedzējs un sociālā dienesta amatpersona¹⁰. Taču pašvaldības sociālajam dienestam jābūt arī iespējai **operatīvi noformēt deklarāciju** ne tikai elektroniski pašvaldības sociālajā dienestā, bet arī **mājas vai slimnīcas, kā arī ārkārtas** (piemēram, elektroenerģijas apgādes pārtraukums) **apstākļos**, lai pēc iespējas ātrāk sniegtu sociālo palīdzību un/vai sociālo pakalpojumu (piemēram, personai, kurai nav iespēju ierasties sociālajā dienestā).

!!! Jāatceras, ka sociālā dienesta pienākums ir klientu brīdināt par sociālā dienesta tiesībām atgūt nepamatoti izmaksātos sociālās palīdzības pabalstus, ja klients sniedzis nepatiesas vai nepilnīgas ziņas, tai skaitā par kāda bankas konta neesamību¹¹.

2.4. Galvenie ienākumu veidi un īpašums

Iztikas līdzekļu deklarācijā jāuzrāda visi ienākumu veidi, nekustamais īpašums un normatīvajos dokumentos noteiktais kustamais īpašums¹². Turpmāk tekstā minēti galvenie ienākumu un īpašumu veidi, ko ņem vai arī neņem vērā ienākumus vērtējot, savukārt detalizēta informācija pieejama pielikumā Nr.3.

2.4.1. Ienākumi no algota darba

Ja persona ir darba ņēmējs, sociālajā dienestā jāiesniedz darba devēja izsniegta izziņa par saņemto *neto* darba samaksu (pēc iedzīvotāju ienākuma nodokļa un valsts obligāto sociālās apdrošināšanas maksājumu nomaksas) par pēdējiem pilniem trim kalendāra mēnešiem, t.i. izmaksātā summa par nostrādātajiem mēnešiem pirms iesnieguma iesniegšanas.

Piemēram, persona vēršas sociālajā dienestā 10.jūnijā, bet darba alga par maija mēnesi saņemta 5.jūnijā. Sociālais dienests 5.jūnijā saņemto darba algu par maija mēnesi uzskaita maija mēnesī, kā par iepriekšējo mēnesi saņemto atalgojumu. Ja persona iesniedz iesniegumu 3.jūnijā, sociālais dienests lūdz iesniegt izziņu par saņemto atalgojumu maija mēnesī pēc 5.jūnija.

!!! Ja personai darba alga uzrādās bankas konta izdrukās, dienests var nepieprasīt izziņu no darba devēja par darba samaksu.

2.4.2. Ienākumi no saimnieciskās darbības

Saimnieciskās darbības veicējiem ir pienākums sagatavot un sociālajā dienestā iesniegt paša sagatavotu izziņu (4.pielikums), kurā tiek norādīti ieņēmumi, saimnieciskās darbības izdevumi un ienākumi par pēdējiem pilniem trim kalendāra mēnešiem pirms iesnieguma iesniegšanas pašvaldības sociālajā dienestā.

Saimnieciskās darbības ieņēmumus iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksātājs hronoloģiskā secībā uzskaita ieņēmumu uzskaites reģistrā, kurā norāda ieraksta kārtas numuru, datumu, attaisnojuma dokumenta numuru un datumu, darījuma dalībnieku (fiziskās personas vārdu un uzvārdu, juridiskās personas nosaukumu), darījuma aprakstu, darījuma summu un citu

¹⁰ Sociālā darba speciālists (sociālais darbinieks, sociālās palīdzības organizators), kura amata pienākumos ietilpst klientu materiālās situācijas izvērtēšana.

¹¹ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, 39¹pants.

¹² Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumi Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu” (1.pielikums).

nepieciešamo informāciju. Maksātājs saimnieciskās darbības ieņēmumus var neuzskaitīt ieņēmumu uzskaites reģistrā, ja saimnieciskās darbības ieņēmumi ir gūti tikai bezskaidras naudas veidā¹³.

Iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksātājs, kas gūst ienākumus no piemājas saimniecības vai personīgās palīgsaimniecības, vai no sēņošanas, ogošanas, savvaļas ārstniecības augu un ziedu vākšanas vai nemedijamās sugas indivīda — parka vīngliemezis (*Helix pomatia*) — ieguves, ja minētie ienākumi nepārsniedz 3000 *euro* gadā, var neregistrēties kā saimnieciskās darbības veicējs¹⁴. Taču, lai noteiktu dienu, kad minētie taksācijas gada ienākumi sasniedz 3000 *euro*, maksātājam rakstveidā jāveic ienākumu uzskaiti brīvi izraudzītā formā, summējot gūtos ienākumus. Tas nozīmē, ka pašvaldības sociālais dienests var pieprasīt iesniegt noteikumus noteikto izziņu¹⁵ par ienākumiem no saimnieciskās darbības reizi trīs mēnešos arī tajos gadījumos, kad persona nav reģistrējusies VID kā iedzīvotāju ienākuma nodokļu maksātāja.

2.4.3. Atsevišķi dzīvojoša laulātā, bērna vecāka vai ārzemēs dzīvojošas personas sniegtais materiālais atbalsts

Nav nepieciešams iegūt izziņu par ienākumiem no algota darba par personu, kura dzīvo citā mājsaimniecībā Latvijā vai ārzemēs. Ņemot vērā, ka atbilstoši noteikumus noteiktajam¹⁶ iesniedzējs deklarācijai pievieno izrakstu no katra atvērtā kredītiestādes maksājuma konta par pēdējo pilno triju kalendāra mēnešu ienākumiem un saņemtajiem maksājumiem, sociālajam dienestam ir iespēja pārlicināties par citā mājsaimniecībā Latvijā vai ārzemēs dzīvojošas personas sniegtā materiālā atbalsta apmēru.

2.4.4. Valsts pensijas neatkarīgi no to veida un izmaksas avota, kā arī pensijām pielīdzināmiem ienākumi:

Svarīgs ienākumu avots ir vecuma un invaliditātes pensijas, kas tiek ņemtas vērā ienākumos, ieskaitot piemaksu pie pensijas¹⁷. Tāpat ienākumos tiek ņemtas vērā pensijas apgādnieka zaudējuma gadījumā un izdienas pensijas, speciālās pensijas un pensijas ar speciāliem lēmumiem, pensijas, kuras izmaksātas saskaņā, ar Eiropas Savienības regulām vai starpvalstu līgumiem, kā arī pensijai pielīdzināmie ienākumi.

Piemēram, pensijai pielīdzināmie ienākumi:

- kompensācija no obligātā militārā dienesta atvaļinātajiem karavīriem par darbspēju zaudējumu;
- Valsts kultūrkapitāla fonda (VKKF) padomes piešķirtā mūža stipendijas izciliem kultūras un mākslas darbiniekiem par mūža ieguldījumu kultūras un mākslas attīstībā, ko maksā 150 eiro apmērā ik mēnesi;

¹³ Likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 11.panta divpadsmitā daļa.

¹⁴ Likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 11.panta trīspadsmitā daļa.

¹⁵ Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumu Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu” 4.pielikums.

¹⁶ Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumu Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu” 13.³ punkts.

¹⁷ Par apdrošināšanas stāšu līdz 1995.gada 31.decembrim

- 12 mēnešu pabalsts pensijas saņēmēja nāves gadījumā¹⁸ pārdzīvojušajam laulātajam, kurš ir Latvijas Republikas vecuma, invaliditātes, izdienas vai speciālās valsts pensijas saņēmējs, 50 procentu apmērā no mirušajam laulātajam saskaņā ar likumu "Par valsts pensijām" piešķirtās pensijas (ieskaitot piemaksu pie pensijas par apdrošināšanas stāžu, kas uzkrāts līdz 1995. gada 31. decembrim).

2.4.5. Skaidras naudas līdzekļu uzkrājums

Lai saņemtu sociālo palīdzību, ģimenei nedrīkst piederēt naudas līdzekļu uzkrājums¹⁹ vai atlikums kredītiestādē vai pasta norēķinu sistēmā, kas veidojies no ienākumiem vai kontā saņemtajiem maksājumiem (tai skaitā atgūtais parāds, citas personas sniegtais materiālais atbalsts), kas pārskata perioda beigās pārsniedz **128,06 euro** ģimenei (personai).

Kredītiestādes piešķirtais *overdrafts* vai *kredītlīnija*²⁰ nav uzskatāms par uzkrājumu. Savukārt veselības un dzīvības apdrošināšanas kompāniju atmaksātie līdzekļi līdz 128,06 euro mēnesī tiek uzskatīti par pieļaujamo uzkrājumu.

!!! Uzkrājumu summa ir vienāda jebkura lieluma mājražniecībai, jo tas paredzēts sadzīves tehnikas, saimniecības preču un citu mājoklī nepieciešamo lietu iegādei, remontam utt. Tādēļ atsevišķi dzīvojošai personai paredzēts lielāks „drošības spilvens”, jo izdevumi jāsedz vienai personai. Paredzēt lielākus naudas līdzekļu uzkrājumus lielākām ģimenēm nebūtu pamata, jo trūcīgai ģimenei vispirms būtu jāizlieto savī resursi un tikai pēc tam jāvērsas pēc publiskajiem resursiem.

!!! Par uzkrājumu nav uzskatāms personas uzkrājums 2.pensiju līmenī. Attiecībā uz **3.pensiju līmeni**, kur tās dalībnieki var piedalīties gan tieši, gan ar savu darba devēju starpniecību, no 55 gadu vecuma tā dalībnieks var saņemt visu uzkrāto kapitālu. Likumā „Par privātajiem pensiju fondiem” paredzēta arī iespēja saņemt uzkrāto pensijas kapitālu no vēl agrāka vecuma²¹. Uzkrātais kapitāls ir privātpersonas īpašums, un to persona likumā noteiktajā vecumā var izmantot savām vajadzībām, tai skaitā pamatvajadzību nodrošināšanai.

2.4.6. Citas personas sniegtais materiālais atbalsts

Deklarācijā norādāms citas personas (Latvijā vai ārvalstīs dzīvojošas) sniegtais materiālais atbalsts konkrētam mērķim (piemēram, mācību maksai, transporta izmaksām, kredīta atmaksai, apģērbam, u.tml.), ko sociālais dienests, izvērtējot sociālo situāciju kopumā, var neuzskatīt par ienākumu. Noteiktā laika periodā personai jāpierāda šo naudas līdzekļu izlietojumu kādam no klienta norādītajiem mērķiem. Katrā konkrētajā gadījumā *īpaši jāizvērtē* citas personas sniegtais materiālais atbalsts izglītībai un veselības aprūpei ar nolūku maksimāli sasniegt palīdzības sniedzēja norādīto mērķi. Izvērtējot situāciju kopumā, citas

¹⁸ Ja pensijas saņēmēja nāve iestājusies pēc 2019. gada 1. janvāra.

¹⁹ Par uzkrājumu uzskata atlikumu par iepriekšējo trīs mēnešu periodu, ja tas lielāks nekā deklarācijā aprēķinātie personas vidējie ienākumi mēnesī.

²⁰ Overdrafts jeb kredītlīnija ir īstermiņa aizdevums bez ķīlas, kas noteikta limita ietvaros tiek piešķirts kā papildus līdzeklis klienta kontā.

²¹ Likums „Par privātajiem pensiju fondiem”, 11.panta piektā daļa un pamatojoties uz šo likuma normu izdotie Ministru kabineta 2014.gada 21.janvāra noteikumi Nr.4 “Noteikumi par speciālajām profesijām, kurās privāto pensiju fondu pensiju plānos norādītais strādājošo pensijas vecums var būt mazāks par 55 gadiem”.

personas sniegtais materiālais atbalsts konkrētam mērķim līdz 128,06 *euro* mēnesī tiek uzskatīts par pieļaujamo uzkrājumu.

2.4.7. Ātrā kredīta aizdevums

Kā viens no ienākumu veidiem deklarācijā iekļauts arī ātrā kredīta aizdevums. Taču šajā gadījumā sociālajam dienestam jāizvērtē iekļaut vai neiekļaut ātrā kredīta aizdevumus ienākumos, jo ir situācijas, kad ģimene vai persona nav atradusi citu risinājumu krīzes situācijai, tādēļ izvēlējusies ātro kredītu. Izvērtējums un lēmuma pamatojums tiek iekļauts klienta lietā²². Ja ātrais kredīts jau kļuvis par klienta izdzīvošanas stratēģijas sastāvdaļu, sociālais darbinieks izvērtē situāciju un pieņem lēmumu profesionāla sociālā darba kontekstā.

2.4.8. Kompensācija kriminālprocesā cietušanai personai

Kompensācijas tiek iekļautas deklarācijas 2.2.sadaļā, kur vidējos ienākumus aprēķina, dalot ienākumu summu ar kalendāra mēnešu skaitu no ienākumu saņemšanas līdz iesnieguma iesniegšanas dienai (12 mēnešu periodā). Izņēmums var būt, ja kompensācijas maksātājs ir fiziska persona, kas **veic maksājumus pa daļām**, piemēram, kompensācija kriminālprocesā cietušanai personai, tad tie jāiekļauj deklarācijas 2.1.30.sadaļā „Citi ienākumi” un jāvērtē trīs mēnešu periodā.

2.4.9. Vērtspapīri

Personai deklarācijā jāuzrāda piederošie vērtspapīri - akcijas, obligācijas, vekseli, valsts parādzīmes, privatizācijas sertifikāti, u.c. - un no tiem pārskata periodā gūtie ienākumi.

2.4.10. Īpašums (kustamais un nekustamais)

Deklarācijā tiek iekļauta informācija par visu mājāsaimniecības locekļu īpašumu.

!!! Normatīvajos aktos noteikts, ka ģimeni (personu) nevar atzīt par trūcīgu vai maznodrošinātu, ja tai pieder īpašums²³, bet ir noteikta arī virkne izņēmumu.

Netiek ņemts vērā ģimenes vienīgais īpašums, kurā ģimene (persona) ir deklarēta un dzīvo, kā arī dzīvokļa vai mājas iekārtas, sadzīves mantas, apģērbs u.c. priekšmeti, uz kuriem nevar vērst piedziņu²⁴.

Ģimenei kopā var piederēt līdz **5 ha** zemes īpašums (ja pašvaldība nav noteikusi vairāk²⁵), kā arī šim nekustamajam īpašumam funkcionāli piederīgas saimniecības ēkas (piemēram, garāža, kūts, klēts, šķūnis, pagrabs, pirts, dārza māja) vai **ne vairāk kā divas** saimniecības ēkas uz nomātas zemes. Zemes īpašums var būt gan kopā ar nekustamā īpašuma sastāvā esošo zemi, kur ģimene deklarēta, gan tās var būt viena vai vairākas atsevišķas platības, kuru summa nepārsniedz 5 ha vai pašvaldībā noteikto ha daudzumu. Tas var būt, piemēram, sakņu un augļu koku dārziņš ar dārza mājiņu, ganības u.c., Turklāt, tiek ņemti vērā arī valdījumā un lietojumā esošie nekustamie īpašumi, kā arī izvērtēta nomātā platība.

²² Ministru kabineta 2017. gada 20. jūnija noteikumu Nr. 356 „Grozījumi Ministru kabineta 2010. gada 30. marta noteikumos Nr. 299 "Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu"" anotācijas I. sadaļas 2.punkts.

²³ Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumu Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu” 2.1.apakšpunkts.

²⁴ Civilprocesa likuma, 1.pielikums.

²⁵ Pamatojoties uz Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 33.panta otro daļu.

!!! Vērā netiek ņemti bērna nekustamie īpašumi un naudas līdzekļu uzkrājumi, **tos ņem vērā tikai gadījumā**, ja bāriņtiesa ir atļāvusi ar tiem rīkoties.

2.4.11. Lauku atbalsta dienesta maksājumi

Iztikas līdzekļu deklarācijas 2.2.sadaļā tiek iekļauta informācija par Lauku atbalsta dienesta (LAD) maksājumiem. Tie ir maksājumi, kas tiek ņemti vērā ienākumos par 12 kalendāra mēnešu periodu. Sākotnēji, kad saņemts LAD maksājums un persona pirmo reizi vērsusies (vai ar 12 mēnešu pārtraukumu) sociālajā dienestā, LAD maksājums tiek dalīts ar trīs mēnešiem, ņemot vērā noteikumu²⁶ 2.punktu, kas nosaka, ka ienākumi tiek vērtēti par pēdējiem trim kalendāra mēnešiem.

Kad persona sociālajā dienestā vērsas atkārtoti, piemēram, pēc trim mēnešiem, LAD maksājumu, atbilstoši noteikumu 13.2 apakšpunktam, daļa ar mēnešu skaitu no iesnieguma iesniegšanas sociālajā dienestā (sākot no ceturtnā mēneša).

Piemērs: Persona deklarāciju iesniedz janvārī.

LAD maksājums ir 1000 *euro*.

SOPA vidējos ienākumus rēķina šādi:

1) ja LAD maksājums saņemts decembrī (1 mēnesis pagājis), tad: = 333,33 mēnesī (3 mēnešos 1000)	vidējie ienākumi
2) ja LAD maksājums saņemts novembrī (2 mēneši pagājuši), tad: = 333,33 mēnesī (3 mēnešos 1000)	vidējie ienākumi
3) ja LAD maksājums saņemts oktobrī (3 mēneši pagājuši), tad: = 333,33 mēnesī (3 mēnešos 1000)	vidējie ienākumi
4) ja LAD maksājums saņemts septembrī (4 mēneši pagājuši), tad: = 250,00 mēnesī (3 mēnešos 750)	vidējie ienākumi
5) ja LAD maksājums saņemts augustā (5 mēneši pagājuši), tad: = 200,00 mēnesī (3 mēnešos 600)	vidējie ienākumi
6) ja LAD maksājums saņemts pagājušajā gada janvārī (12 mēneši pagājuši), tad:	vidējie ienākumi = 83,33 mēnesī (3 mēnešos 249,99)

!!! Par nākamo maksājumu SOPA vidējos ienākumus rēķina par katru maksājumu atsevišķi un tad abus (vai vairākus) vidējos saskaita kopā.

2.4.12.Mehāniskie transporta līdzekļi

Ģimenei var piederēt **viens** mehāniskais transporta līdzeklis²⁷ (var tikt ņemti vērā arī valdījumā un lietojumā esošie mehāniskie transporta līdzekļi), bet transporta līdzekļi, kuri pārvietojas ar cilvēka spēku (piemēram, velosipēds, airu laiva), netiek vērtēti. Ja pašvaldība vēlas noteikt *labvēlīgākus nosacījumus*, piemēram, divas automašīnas daudzbērnu ģimenei

²⁶ Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumu Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzišanu par trūcīgu” 2.punkts.

²⁷ Ceļu satiksmes likuma 1.panta 11.punkts - mehāniskais transportlīdzeklis — pašgājējs transportlīdzeklis, kas pārvietojas pa ceļu ar savu enerģiju, tai skaitā traktortehnika[...].

vai vienu vieglo automašīnu un motociklu, vai arī papildu traktortehniku vai zemes īpašumu, tas jānosaka pašvaldības saistošajos noteikumos²⁸.

!!! Gadījumā, ja transporta līdzeklim uzlikts tiesu izpildītāja liegums vai automašīna ir reģistrēta kā neaktīva, kas redzams CSDD izdrukā, šo transporta līdzekli neņem vērā.

!!! Ja SOPA uzrādās, ka persona ir automašīnas turētājs, sociālais dienests pieprasa papildus dokumentus, lai noskaidrotu, kas ir īpašnieks, kā arī noskaidro, kas maksā līzingu maksājumus.

2.4.13. Kapitāla daļas

Izņēmuma kārtā, personai var piederēt kapitāla daļas²⁹ sabiedrībā ar ierobežotu atbildību vai akciju sabiedrībā, **ja ar tām nevar rīkoties** maksātspējas procesa dēļ, vai, ja 12 mēnešu periodā nav gūti ienākumi, jo ir apturēta saimnieciskā darbība.

2.4.14. Uztura līgums un ilgstoša atrašanās institūcijā

Sociālās palīdzības pabalstus nepiešķir personai, kurai ir noslēgts uztura līgums³⁰ un, kura atrodas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā vai arī ieslodzījumā.

2.4.15. Uzturlīdzekļi bērnam

Normatīvie dokumenti nosaka, ka aprēķinot vidējos ienākumus, pašvaldības sociālais dienests par ienākumiem neuzskata to summu, kuru persona maksā kā uzturlīdzekļus bērnam³¹.

!!! Ja persona maksā parādu Uzturlīdzekļu garantiju fondam (UGF), tad sociālais dienests izvērtē situāciju individuāli un savu lēmumu ieskaitīt vai neieskaitīt šo summu ienākumos pamato klienta lietā.

2.4.16. Par ienākumiem neuzskata

Novērtējot klienta materiālos resursus, par ienākumiem neuzskata:

- ģimenes valsts pabalstu un piemaksas pie ģimenes valsts pabalsta,
- bērna invalīda kopšanas pabalstu,
- pabalstu invalīdam, kuram nepieciešama kopšana,
- pabalstu par asistenta izmantošanu,
- pabalstu transporta izdevumu kompensēšanai invalīdam, kuram ir apgrūtināta pārvietošanās,
- pabalstu ar celiakiju slimam bērnam,
- pabalstus bērna piedzimšanas un personas nāves gadījumā,
- kā arī šajā likumā noteiktos pašvaldības sociālās palīdzības pabalstus³².

²⁸ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma, 33.panta otrā daļa.

²⁹ Komerclikuma 134.panta otrā daļa, 143.panta pirmās daļas 3.punkts, 185.pants, 225.panta pirmā daļa.

³⁰ Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības: 2096.pants. Ar uztura līgumu viena puse nodod otrai naudā vai graudā kādu mantisku vērtību, par ko otrā tai dod uzturu, kamēr uzturaņēmējs dzīvo, ja vien par šā pienākuma ilgumu nav norunāts citādi; 2098.pants. Ar uzturu, ja nav norunāts citādi, jāsaprot ēdiens, mitekļis, apģērbs un kopšana, bet ja uztura saņēmējs ir nepilngadīgs, arī audzināšana un skološana obligātoriskās skolās.

³¹ Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumu Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu” 16.punkts.

Tātad par ienākumiem nav uzskatāmi pašvaldības iepriekš izmaksātie sociālās palīdzības pabalsti, kā arī sociālās garantijas bārenim un bez vecāku gādības palikušam bērnam pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās, naudas līdzekļi, kas iegūti no labdarības fondiem, studējošā kredīts un sociālo kampaņu rezultātā gūtais materiālais labums³³.

2.5. Mainās klienta sociālā un materiālā situācija

Jā māsaimniecība papildinājusies ar jaunu māsaimniecības locekli vai arī samazinājies māsaimniecības locekļu skaits, personai jāinformē sociālais dienests, un tas veic materiālo resursu izvērtēšanu no jauna un sociālās palīdzības apmēra (GMI pabalsta un dzīvokļa pabalsts) pārrēķināšanu un piešķiršanu no jauna. Iepriekšējais lēmums tiek atcelts.

!!! Ja trūcīgas ģimenes (personas) materiālais stāvoklis uzlabojies, un tās ienākumi palielinājušies uz darba attiecību pamata vai no saimnieciskās darbības, pašvaldības sociālais dienests vienu reizi kalendāra gadā *trīs kalendāra mēnešus* neņem vērā ienākumus līdz valstī noteiktās minimālās mēneša darba algas apmēram no šā ienākuma personai (vai personām) darbspējīgā vecumā, kura uzsākusi gūt ienākumus. Ja ienākumi gūti kā autoratlīdzība, no nekustamā īpašuma vai no metāllūžņu pārdošanas, uz šiem ienākumiem nav attiecināma iepriekšminētā norma, par ienākumu neņemšanu vērā trīs mēnešus.

Savukārt, ja ienākumi samazinājušies, piemēram, persona beigusi dalību algotajos pagaidu sabiedriskajos darbos (APSD) vai personai beidzies bezdarbnieka pabalsts, kura apmērs mēnesī bija mazāks par minimālo darba algu (bruto), un šobrīd nav citu ienākumu, sociālais dienests no jauna izvērtē materiālo situāciju un pārrēķina pabalstu apmērus, pieņemot, ka personai iepriekšējos trīs mēnešos nebūtu bijuši ienākumi.

Ja persona uzsāk dalību APSD, pieņemtais lēmums par trūcīgā statusu un pabalstu apmēriem var palikt spēkā līdz noteiktā termiņa beigām. Tāpat sociālais dienests var atstāt spēkā klientam labvēlīgāku lēmumu līdz termiņa beigām, ja mainās sociālā situācija, pamatojumu norādot klienta lietā.

2.6. Apsekošana dzīvesvietā

Viena no ļoti svarīgām ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas sociālās situācijas izvērtēšanas sastāvdaļām ir dzīvesvietas apsekošana³⁴. Tās laikā ir iespējams pārlicināties vai ģimenes (personas) sociālajam dienestam sniegtā informācija ir patiesa, piemēram, par māsaimniecības sastāvu, kā arī ir iespējams novērtēt dzīves apstākļus kopumā. Jāņem vērā, ka ārzemēs dzīvojoši ģimenes locekļi nav jāņem vērā māsaimniecības sastāvā, tikai jānoskaidro viņa sniegtā materiālā atbalsta apmērs un biežums.

Nemot vērā likuma 37.panta otrās daļas 3.punktā noteikto, māsaimniecības sastāvā neieskaita personu, kura atrodas prombūtnē ilgāk par kalendāra mēnesi un saņem sociālo vai ārstniecības pakalpojumu, kura ietvaros tiek nodrošinātas personas pamatvajadzības, atrodas

³² Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 5.panta trešās daļas 2.punkts.

³³ Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumi Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu”, 14.punkts.

³⁴ Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumi Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu”, 7.punkts.

ieslodzījuma vietā, sociālās korekcijas izglītības iestādē vai citu pamatotu iemeslu dēļ nav iekļaujama ģimenes sastāvā.

!!! Attiecībā uz personu, kura atrodas prombūtnē izglītības iegūšanas nolūkā, jārikojas izglītojamā interesēs, nodrošinot viņam iespējami labvēlīgākus nosacījumus.

Mājas vizītes laikā ir jāaizpilda apsekošanas akts (5.pielikums) ar kuru jāiepazīstina ģimene (persona). Vēlāk ar iegūto informāciju jāpapildina datu bāze. Sociālās palīdzības sniegšanai apsekošana dzīvesvietā būtu jāveic vismaz pirmreizēji. Par turpmāko mājas vizīšu biežumu vienojas sociālā darba speciālists un klients, ņemot vērā katru konkrēto sociālo situāciju vai dienesta iekšējās kārtības noteikumus. Par apsekošanas laiku ar klientu jāvienojas, tādējādi respektējot ģimenes (personas) privāto dzīvi, taču atsevišķos gadījumos, ja radušās šaubas par sniegtās informācijas patiesumu un tā nepieciešama lēmuma pieņemšanai, apsekošanas laiku ar klientu var nesaskaņot.

Praksē ir arī gadījumi, kad klients ir bez mājokļa un nakšņo patversmē vai arī pie draugiem un paziņām, gaidot, kad pašvaldība piešķirs mājokli. Šādos apstākļos sniedzot palīdzību apsekošanu var neveikt, taču aprēķinot pabalstus un piešķirot statusu, jāatceras, ka nav pamata izmaksāt mājokļa pabalstu.

!!! Jāņem vērā, ka apsekošanā tiek vērtēta ne tikai ģimenes materiālā situācija, bet sociālā situācija kopumā, var tikt pieņemts lēmums uzsākt sociālo darbu ar ģimeni un izvērtēt ģimenes sociālos riskus.

3.Trūcīgā un maznodrošinātā statusa piešķiršana

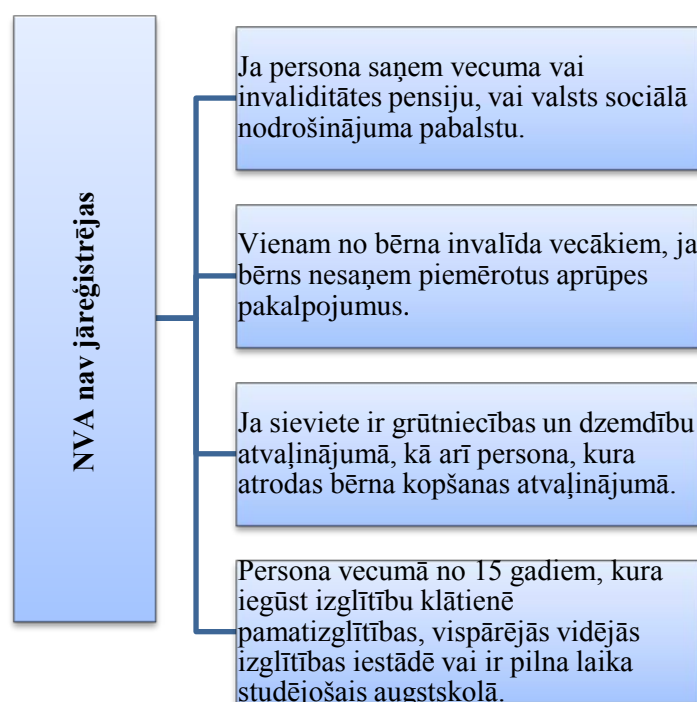
Kad ir izvērtēti klienta materiālie resursi atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajiem kritērijiem (aprakstīti iepriekš tekstā), pašvaldības sociālais dienests izsniedz izziņu par atbilstību trūcīgas vai maznodrošinātas ģimenes (personas) statusam vai sagatavo rakstisku lēmumu par atteikumu piešķirt minētos statusus.

Gadījumā, ja klients atkārtoti vēršas sociālajā dienestā, vērā tiek ņemta arī vienošanās par līdzdarbību pildīšana, vai pretēji – nepildīšana iepriekšējā sadarbības periodā.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā paredzēts nosacījums, ka personai darbspējas vecumā ir jāreģistrējas Nodarbinātības valsts aģentūrā (NVA) kā bezdarbniekam. Nosacījums neattiecas uz krīzes situāciju, kad palīdzība tiek sniegta nekavējoties, kā arī 6.zīmējumā atspoguļotajos gadījumos. Prasība reģistrēties NVA, izvērtējot konkrēto situāciju, var netikt piemērota grūtniecei, kurai izsniegta Mātes pase³⁵.

6.zīmējums

³⁵ <http://www.vmnvd.gov.lv/lv/veselibas-aprupes-pakalpojumi/grutnieciba-un-dzemdibas>

3.1. Trūcīgas ģimenes (personas) statusa piešķiršana

Ģimene (persona) atzīstama par trūcīgu, ja tās vidējie ienākumi katram ģimenes loceklim vidēji mēnesī nepārsniedz 128.06 *euro* (rēķina vidējo par pēdējiem pilniem trim kalendāra mēnešiem) un izpildās iepriekšminētie kritēriji.

Pašvaldība savos saistošajos noteikumos nosaka, uz cik ilgu laiku trūcīgas ģimenes (personas) statuss tiek piešķirts (var noteikt mēnešu skaitu no trim līdz sešiem mēnešiem)³⁶.

Kā izņēmums³⁷ noteikta iespēja atbilstību trūcīgā statusam piešķirt uz vienu kalendāra mēnesi, kas ietver arī pabalstu piešķiršanu, ja ģimenes (personas) vidējie ienākumi nepārsniedz 128.06 *euro*, bet nav ievēroti citi normatīvajos aktos minētie nosacījumi (piemēram, īpašums pārsniedz normatīvajos dokumentos noteikto, kāda māsaimniecības persona nav deklarējusi dzīvesvietu, zaudējusi bezdarbnieka statusu³⁸). Šajā gadījumā ģimenei (personai) pēc iespējas jānodrošina nosacījumu izpilde viena mēneša laikā no lēmuma pieņemšanas.

!!! Trūcīgas ģimenes (personas) statusu nepiešķir, ja kāda persona māsaimniecībā sešu mēnešu periodā³⁹ pirms iesnieguma iesniegšanas, uzdāvinājusi nekustamo īpašumu citai personai.

³⁶ Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumi Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu” 10.punkts.

³⁷ Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumi Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu” 10.¹ punkts.

³⁸ Bezdarbnieka statusu var atgūt ne ātrāk kā trīs mēnešus pēc tam, kad stājies spēkā lēmums par bezdarbnieka statusa zaudēšanu.

³⁹ Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumu Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu” 19.¹ punkts.

!!! Trūcīgā statuss dod tiesības ģimenei (personai) saņemt ne tikai pašvaldības noteikto sociālo palīdzību, bet arī valsts noteiktus atvieglojumus, piemēram, atbrīvojumu no pacienta iemaksas, zāļu vai medicīnisko ierīču iegādes izdevumu kompensāciju, nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumus 90 % apmērā, valsts nodrošināto juridisko palīdzību, pretendēt uz atbrīvošanu no tiesas izdevumu atmaksas, tiesības saņemt elektroenerģijas pakalpojumu par samazinātu cenu, u.c. Ar pilnu atvieglojumu sarakstu var iepazīties Labklājības ministrijas interneta vietnē <http://www.lm.gov.lv/text/2988>.

3.2. Maznodrošinātas ģimenes (personas) statusa piešķiršana

Par maznodrošinātu atzīstama ģimene (persona), kuras ienākumi un materiālais stāvoklis nepārsniedz attiecīgās pašvaldības domes noteikto līmeni, kas savukārt nedrīkst būt zemāks par trūcīgas personas ienākumu un materiālā stāvokļa līmeni⁴⁰.

Katrai pašvaldībai šobrīd ir dotas tiesības noteikt atšķirīgu maznodrošinātās personas ienākumu līmeni, bet kopš 2008.gada 1.oktobra tas **jānosaka obligāti**, jo, atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā noteiktajam, tiesībām saņemt sociālo palīdzību jābūt trūcīgām un maznodrošinātām ģimenēm vai atsevišķi dzīvojošām personām. Materiālās situācijas izvērtēšanas kritērijiem maznodrošinātas ģimenes (personas) statusa iegūšanai **jābūt analogiskiem** trūcīgas ģimenes (personas) statusa iegūšanai, tikai ienākumu līmenim jābūt vienādam vai augstākam, kas pašvaldībai jānosaka savos saistošajos noteikumos.

Tas, ka persona vai ģimene ir saņēmusi maznodrošinātā statusu atbilstoši ienākumu līmenim, kāds noteikts konkrētajā pašvaldībā (piemēram, 280 eiro vienam cilvēkam) nenozīmē, ka pašvaldība piemaksās vai tai ir pienākums piemaksāt kādu naudas summu, ja cilvēka ienākumi ir mazāki par noteikto summu.

!!! Maznodrošinātā statuss dod tiesības ģimenei (personai) saņemt ne tikai pašvaldības noteikto sociālo palīdzību, bet arī valsts noteiktus atvieglojumus, piemēram, nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu līdz 90% no aprēķinātās summas⁴¹, valsts nodrošināto juridisko palīdzību, pretendēt uz atbrīvošanu no tiesas izdevumu atmaksas, tiesības saņemt elektroenerģijas pakalpojumu par samazinātu cenu, u.c. Ar pilnu atvieglojumu sarakstu var iepazīties Labklājības ministrijas interneta vietnē <http://www.lm.gov.lv/text/2988>.

Pašvaldība savos saistošajos noteikumos nosaka, uz cik ilgu laiku maznodrošinātas ģimenes (personas) statuss tiek piešķirts, kas pēc analogijas ar trūcīgas ģimenes (personas) statusu ir no trim līdz sešiem mēnešiem.

4. Sociālie pabalsti

4.1.GMI pabalsts

Pabalsts garantētā minimālā ienākuma līmeņa nodrošināšanai (turpmāk – GMI pabalsts) ir viens no pašvaldības obligāti izmaksājamiem sociālās palīdzības pabalstiem, jo tas nodrošina katram ģimenes loceklim GMI līmeni⁴².

⁴⁰ Likuma "Par palīdzību dzīvokļu jautājumu risināšanā" 14.panta 6.daļa un likuma "Par dzīvojamo telpu īri" 36.1.pants.

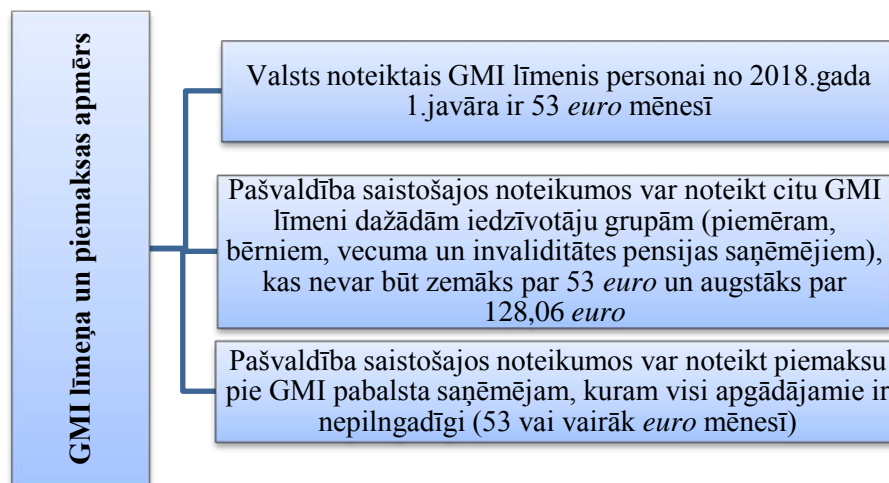
⁴¹ Konkrēto īpatsvaru nosaka katra pašvaldība savos saistošajos noteikumos atbilstoši likuma „Par nekustamā īpašuma nodokli” 5.panta (1¹) daļā noteiktajam.

⁴² Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, Ministru kabineta 2012.gada 18.decembra noteikumi Nr.913 „Noteikumi par garantēto minimālo ienākumu līmeni” un Ministru kabineta 2009.gada 17.jūnija noteikumi Nr.550 „Kārtība, kādā aprēķināms, piešķirams, izmaksājams pabalsts garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai un slēdzama vienošanās par līdzdarbību”.

4.1.1.Kas tas ir?

Tas ir naudas un/vai mantisks pabalsts, ko piešķir ģimenēm (personām), kuras objektīvu apstākļu dēļ negūst pietiekamus ienākumus un kuras atzītas par trūcīgām. GMI pabalstu piešķir no tā mēneša, kurā noteikta atbilstība trūcīgas ģimenes (personas) statusam un par laika posmu, kurā noteikts trūcīgā statuss. 7.zīmējumā atspoguļots GMI līmeņa un piemaksas apmērs.

7.zīmējums

4.1.2.Kā to aprēķina?

GMI pabalstu aprēķina kā **starpību** starp Ministru kabineta vai pašvaldības noteikto GMI līmeni katram ģimenes loceklim un trūcīgas ģimenes (personas) kopējiem ienākumiem.

4.1.3.GMI formula

8.zīmējums

$$P = GMI \times n - I$$

P - pabalsta summa;

GMI - Ministru kabineta vai pašvaldības noteiktais garantētais minimālais ienākumu līmenis;

n - ģimenes locekļu skaits

I - ģimenes (personas) vidējie mēneša ienākumi, kas novērtēti atbilstoši normatīvajiem aktiem par ģimenes (personas) atzīšanu par trūcīgu.

I. *Piemērs:* Viena persona, kura ir bezdarbnieka statusā un tikko beigusi

dalību algotajos pagaidu sabiedriskajos darbos (turpmāk – APSD).

- Ienākumi: ienākumi no APSD 150 *euro* apmērā par iepriekšējiem četriem mēnešiem ir beigušies un netiek ņemti vērā ienākumos turpmākajos mēnešos⁴³.

MK noteiktais GMI līmenis - 53 *euro*;

1 personas mājsaimniecība;

I – ienākumi 0 *euro*

$$53 \text{ euro (GMI līmenis)} \times 1 \text{ pers. mājsaimniecībā} - 0 \text{ euro (ienākumi)} =$$

$$\mathbf{53 \text{ euro (pabalsta apmērs)}}$$

II. *Piemērs*: Mājsaimniecībā trīs personas - māte bezdarbnieka statusā un tikko beigusi dalību APSD; bērns 8 gadi saņem uzturlīdzekļus no Uzturlīdzekļu garantiju fonda 129 *euro* mēnesī un vecmāmiņa ar vecuma pensiju 133 *euro* apmērā.

MK noteiktais GMI līmenis pilngadīgai personai - 53 *euro*;

Pašvaldības noteiktais GMI¹ līmenis bērnam - 65 *euro*;

Pašvaldības noteiktais GMI² līmenis vecuma pensionāram - 128 *euro*;

Ienākumi no APSD netiek ņemti vērā ienākumos analogiski kā iepriekšējā piemērā.

Ģimenes valsts pabalsts 11,38 *euro* apmērā arī netiek ņemts vērā ienākumos⁴⁴.

3 personu mājsaimniecība;

I – ienākumi kopā 262 *euro*

$$P = GMI \times n + GMI_1 \times n + GMI_2 \times n - I$$

$$[53 \text{ euro (GMI)} \times 1 \text{ pers.} + 65 \text{ euro (GMI}^1) \times 1 \text{ pers.} + 128 \text{ euro (GMI}^2) \times 1 \text{ pers.}] -$$

$$262 \text{ euro (ienākumi)} =$$

$$\mathbf{246 \text{ euro GMI līmenis} - 262 \text{ euro ienākumi} = 0 \text{ euro (pabalsta apmērs)}}$$

⁴³ Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumu Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu” 18. punkts.

⁴⁴ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma, 5.panta trešās daļas otrais punkts.

4.2. Dzīvokļa pabalsts

Dzīvokļa pabalsts ir otrs (pēc GMI) pašvaldības obligāti izmaksājamais sociālās palīdzības pabalstu veids, kas tiek izmaksāts no pašvaldības budžeta līdzekļiem⁴⁵.

4.2.1. Kas tas ir?

Dzīvokļa pabalsta definīcija un tiesiskais regulējums ietverts likumā „Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā” (3.panta piektā daļa), kur noteikts, ka pabalsts tiek piešķirts dzīvojamās telpas īres vai pārvaldīšanas maksas un maksas par pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvojamās telpas lietošanu, segšanai. Tā kā atbilstoši likumā noteiktajam dzīvokļa pabalsts ir viens no sociālās palīdzības pabalstu veidiem, uz to attiecas Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā paredzētie sociālās palīdzības sniegšanas pamatprincipi:

- ✓ materiālās situācijas izvērtēšana;
- ✓ atbilstības trūcīgas vai maznodrošinātas ģimenes (personas) statusam noteikšana.

4.2.2. Kam tas paredzēts?

Dzīvokļa pabalstu var pieprasīt ģimene (persona), kura dzīvo īpašumā esošā vai īrētā mājoklī konkrētajā pašvaldībā un tur ir deklarējusi savu dzīves vietu. Ja mājoklis tiek īrēts, ir jābūt noslēgtam īres līgumam par nekustamā īpašuma lietošanu. Normatīvajos aktos **nav noteikts**, cik ilgi ģimenei (personai) ir jādzīvo pašvaldībā, lai saņemtu sociālo palīdzību. Tas nozīmē, ka ģimenei (personai) ir tiesības saņemt dzīvokļa pabalstu tiklīdz izpildās visi iepriekšminētie nosacījumi. Ja ģimene ir pārcēlusies no citas pašvaldības, sociālajam dienestam ir pienākums pārliecināties par iepriekš saņemto sociālo palīdzību.

Pašvaldība saistošajos noteikumos nosaka pabalsta apmēru vai normatīvus tā aprēķināšanai, izmaksas kārtību un personas, kuras ir tiesīgas saņemt šo pabalstu.

Pabalstu var izmaksāt gan skaidrā naudā, gan arī veicot pārskaitījumu nama apsaimniekotājam vai pakalpojumu sniedzējiem (gāze, elektrība utt.). Tāpat pabalsts var tikt izsniegts natūrā, t.i., piegādājot kurināmo vai apmaksājot kurināmā iegādi.

4.3. Pabalsts krīzes situācijā

Kā izņēmums no sociālās palīdzības pamatprincipu viedokļa ir noteikts pabalsts krīzes situācijā⁴⁶, ko pašvaldība var piešķirt, neizvērtējot ienākumus.

4.3.1. Kas ir krīzes situācija?

Krīzes situācija ir situācija, kurā ģimene (persona) katastrofas vai citu no ģimenes (personas) gribas neatkarīgu apstākļu dēļ pati saviem spēkiem nespēj nodrošināt savas pamatvajadzības un tai ir nepieciešama psihosociāla vai materiāla palīdzība⁴⁷.

Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likuma 4.pantā ir noteikti vairāki katastrofu veidi, piemēram, dažādas dabas katastrofas, kā arī cilvēku izraisītas katastrofas⁴⁸.

⁴⁵ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 35.panta pirmā un trešā daļa.

⁴⁶ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, 35.panta 2. daļa.

⁴⁷ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, 1.panta 39.daļa

⁴⁸ Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likuma 4.pantā noteiktā informācija par katastrofām: 1) dabas katastrofas: a) ģeofiziskās — zemestrīces, zemes nogrūvumi, b) hidroloģiskās — pali, plūdi, ledus sastrēgumi, c) meteoroloģiskās — lietusgāzes, krusa, sniega sanesumi, vētras, viesuļi, d) klimatoloģiskās — stiprs sals vai karstums, apledojums, sausums, mežu un kūdras purvu ugunsgrēki, e) bioloģiskās — epidēmijas, epizootijas, epifitotijas, f) kosmiskās — meteorītu nokrišana, ģeomagnētiskās vētras; 2) cilvēku izraisītas jeb antropogēnas katastrofas: a) tehnogēnas katastrofas, kuras rodas ķīmisko, radioaktīvo un bioloģisko vielu noplūdes, ēkās un būvēs izcēlušos

Attiecībā uz formulējumu „citi no personas gribas neatkarīgi apstākļi”, var minēt tādas piemērus kā zādzība (pensionāram nozagts naudas maks ar pensiju u.tml.), smaga saslimšana, ar vardarbību ģimenē saistīti gadījumi, ceļu satiksmes negadījums, ilgstoša ārstēšanās, pēkšņa ģimenes locekļa nāve u.tml.

Tāpat vērtējami ir gadījumi, kad viena paliek māte ar bērniem, kuru labprātīgi vai piespiedu kārtā pametis vīrs (bērnu tēvs) - varmāka, kurš bijis ģimenes galvenais apgādnieks, un tādēļ zaudēti līdzekļi ģimenes pamatvajadzību nodrošināšanai (iespējama arī diametrāli pretēja situācija).

!!! Jebkura situācija ir vērtējama un krīzes pabalsta izmaksa ir dokumentāli pamatojama klienta lietā. Apbedīšanas izdevumi netiek uzskatīti par pamatojuma dokumentu šim pabalstam.

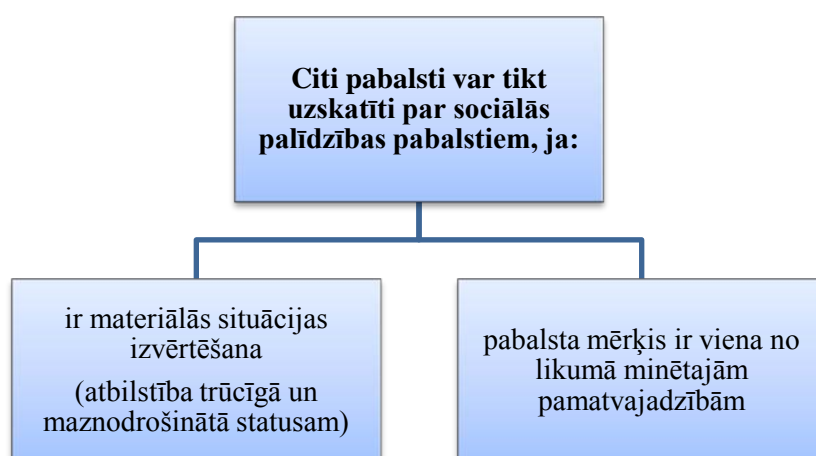
Pašvaldība saistošajos noteikumos nosaka pabalsta krīzes situācijā apmēru un izmaksas kārtību.

4.4. Citi sociālās palīdzības pabalsti

Ņemot vērā sociālās palīdzības mērķi⁴⁹, pašvaldības sociālā dienesta uzdevums ir izvērtēt, vai ģimene vai atsevišķi dzīvojoša persona spēj apmierināt savas pamatvajadzības (ēdiens, apģērbs, mājoklis, veselības aprūpe, obligātā izglītība) minimālā apmērā un vai ir pietiekami motivēta līdzdarboties.

Ar GMI pabalstu galvenokārt tiek nosepta vajadzība pēc pārtikas, ar dzīvokļa pabalstu – pēc mājokļa. Pārējo pamatvajadzību nodrošināšanai pašvaldība saistošajos noteikumos nosaka citus sociālās palīdzības pabalstus, no kuriem būtiskākie ir **pabalsts veselības aprūpei** un **pabalsts obligātās izglītības nodrošināšanai**. Pašvaldības var noteikt arī **pabalstu apģērba iegādei**, **papildu pabalstu ēdināšanai**, vai citu. 9.zīmējumā atspoguļotas pazīmes, pēc kurām skaidri iespējams noteikt, vai pašvaldības noteiktais pabalsts uzskatāms par sociālās palīdzības pabalstu.

9.zīmējums

ugunsgrēku, sprādzieni, dambju un citu hidrotehnisko būvju pārrāvumu, elektrotīklu bojājumu, komunālo tīklu avāriju, ēku un būvju sabrukuma vai transporta avāriju rezultātā, b) sabiedriskās nekārtības, terora akti un iekšējie nemieri.

⁴⁹ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 32.pants

!!! Jāņem vērā, ka saskaņā ar Izglītības likuma 4.pantu obligāta ir bērnu sagatavošana pamatizglītības ieguvei no piecu gadu vecuma un pamatizglītības iegūšana vai pamatizglītības iegūšanas turpināšana līdz 18 gadu vecumam.

Nosakot pabalstu ar mērķi obligātā izglītība, piemēram, pabalsts bērna izglītībai un audzināšanai vai mācību līdzekļu un skolas piederumu iegādei, par sociālās palīdzības pabalstu to var uzskatīt tikai tad, ja kritērijs ir bērni no trūcīgām un maznodrošinātām ģimenēm, kā arī bērni pirmskolas izglītības iestādē no piecu gadu vecuma un bērni izglītības iestādē pamatizglītības ieguvei līdz 18 gadu vecumam.

Savukārt, ja pabalsta mērķis ir ēdināšanas izdevumu segšana, apģērba iegāde bērniem no trūcīgām un maznodrošinātām ģimenēm, tas uzskatāms par sociālās palīdzības pabalstu pirmskolas izglītības iestādē, pamatizglītības iestādē, kā arī vispārējās vidējās vai profesionālās izglītības iestādē.

Pabalsts veselības aprūpei visbiežāk tiek noteikts senioriem un personām ar invaliditāti, kuriem noteikta atbilstība trūcīgas vai maznodrošinātas ģimenes (personas) statusam. Ja pabalsts veselības aprūpei noteikts, piemēram, visiem bērniem ar invaliditāti, nevērtējot ģimenes ienākumus, tad tā būs pašvaldības brīvprātīgā iniciatīva.

Pēc pašvaldības iniciatīvas noteiktos pabalstus, kur netiek ievērots kaut viens no iepriekšminētajiem pamatprincipiem (mērķis - kāda no likumā noteiktajām pamatvajadzībām un materiālās situācijas izvērtēšana), arī jānosaka pašvaldības saistošajos noteikumos⁵⁰.

Informācija par citiem sociālās palīdzības pabalstu veidiem un pēc pašvaldību iniciatīvas noteiktajiem pabalstiem meklējama katras pašvaldības saistošajos noteikumos, kam jābūt pieejamiem sociālā dienesta interneta mājas lapā.

!!! Pašvaldības sociālajam dienestam jānodrošina, lai mājas lapā būtu viegli pieejama aktuālā saistošo noteikumu konsolidētā versija.

5.Klienta līdzdarbība savas sociālās situācijas uzlabošanā

Pašvaldības sociālā dienesta sociālajam darbiniekam pēc sociālās situācijas izvērtēšanas, tai skaitā apsekošanas dzīvesvietā, ir jāsniedz personai palīdzība un atbalsts sociālo problēmu risināšanā⁵¹. Klientam ir pienākums sniegt patiesas ziņas sociālās un materiālās situācijas izvērtēšanai un līdzdarboties savas sociālās situācijas uzlabošanā.

Klienta līdzdarbība tiek fiksēta sadarbības līgumā jeb vienošanās par līdzdarbību, kur skaidri izklāstīti noteikumi, kas jāievēro klientam, kādi uzdevumi izpildāmi, kādas ir tā tiesības u.c. Tāpat līgumā uzskaitīti sociālā darbinieka pienākumi un tiesības. Par līdzdarbības pienākumiem klients vienojas ar sociālo darbinieku – sociālā gadījuma vadītāju. Turklāt skaidri jānorāda iespējamās sekas, ja līgums netiek pildīts. Sadarbības līgums jeb vienošanās par līdzdarbību veidojams programmā SOPA.

⁵⁰ Likuma „Par pašvaldībām” 43.panta 3. daļa

⁵¹ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 45.pants.

Pašvaldības sociālajam dienestam ir tiesības darbaspējīgos klientus, kuri saņem sociālo palīdzību vismaz trīs mēnešus pēc kārtas, **iesaistīt darba un sociālo prasmju saglabāšanas, atjaunošanas un apgūšanas pasākumos** līdz 12 stundām nedēļā, sadalot tās pa vairākām dienām⁵².

Ar vienošanās par sadarbību paraugu var iepazīties 6.pielikumā.

!!! Šāda darba veikšana nav paredzēta klienta peļņas gūšanai⁵³, bet gan labuma radīšanai sabiedrībai un pašam klientam, saglabājot, apgūstot sociālās prasmes. Ar to nedrīkst aizvietot pašvaldības funkciju veicējus.

Pašvaldības sociālajam dienestam ir tiesības iesaistīt klientu tādos pasākumos, kas neizslēdz iespēju aprūpēt bērnu invalīdu vai pirmsskolas vecuma bērnu, vai citu apgādājamo, ja nav citas iespējas nodrošināt aprūpi, piedalīties rehabilitācijas pasākumos vai Nodarbinātības valsts aģentūras (turpmāk – NVA) organizētajos pasākumos, stāties darba tiesiskajās attiecībās vai gūt ienākumus no darba.

Par veicamajiem pasākumiem tiek noslēgts sadarbības līgums (“Līgums par darba un sociālo prasmju veicināšanu”), kur atrunāta vieta, laiks, abu pušu tiesības, pienākumi un atbildība. Ar paraugu var iepazīties 7.pielikumā.

Personām darbības vecumā (sākot no 15 gadu vecuma līdz valsts vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamajam vecumam) jābūt reģistrētām **NVA** kā bezdarbniekam, ja tās klātienē neapmeklē pamatizglītības iestādi, vispārējās vidējās vai profesionālās vidējās izglītības iestādi, vai arī nav pilna laika studējošais augstskolā.

!!! Izņēmuma gadījumi ir minēti Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā (skat. 6.zīmējumu)⁵⁴.

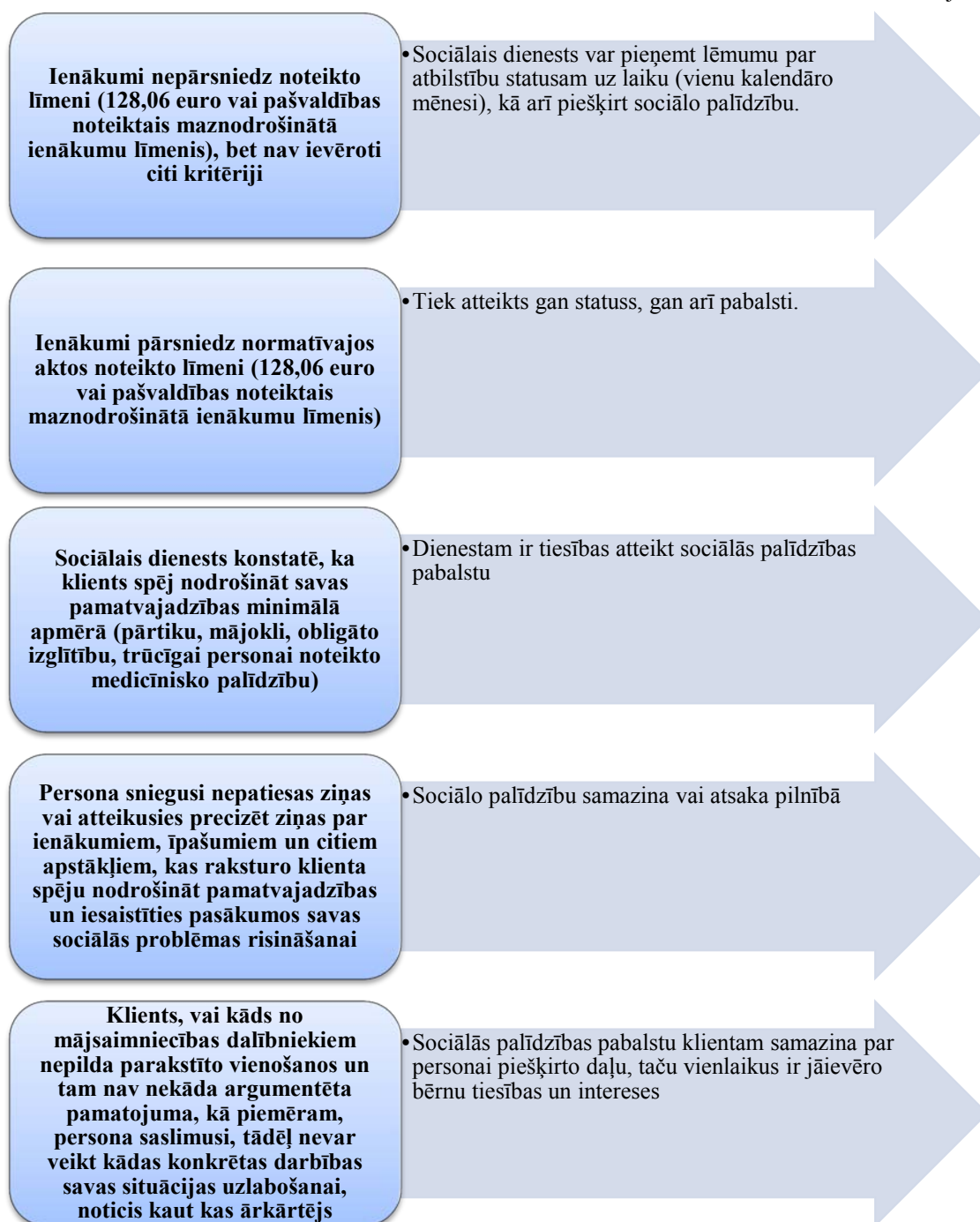
6.Statusa un pabalsta atteikšana vai atcelšana

Tālāk apskatīti konkrēti kritēriji, kuriem izpildoties trūcīgas vai maznodrošinātas ģimenes (personas) statuss un sociālie pabalsti var tikt atteikti daļēji vai pilnībā (Skat.10.zīmējumu).

⁵² Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 12.panta ceturrtā daļa.

⁵³ <https://m.likumi.lv/doc.php?id=6935>: Uzņēmēja tiešais nolūks var nebūt peļņas gūšana. Uzņēmējs var būt: rīcībspējīga fiziska persona, ģimene, uzņēmējsabiedrība, valsts, pašvaldība, sabiedriska organizācija, reliģiska organizācija u.tml. Savukārt **komersants** ir fiziska vai juridiska persona, kuras saimnieciskā darbība orientēta uz peļņas gūšanu, tirdzniecību.

⁵⁴ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 37.panta pirmā daļa.

!!! Pabalstu samazina vai arī pārtrauc izmaksāt ar tā mēneša pirmo datumu, kas seko mēnesim, kad radušies iepriekš aprakstītie apstākļi⁵⁵ (piemēram, kāds no 6.zīmējumā minētajiem apstākļiem konstatēts 2019.gada 6.janvārī, pabalsta izmaksu pārtrauc vai tā apmēru samazina ar 2019.gada 1.februāri).

⁵⁵ Sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu likums, 37.panta 2¹ daļa.

Pabalsta atteikšanas vai samazināšanas gadījumā ir jārikojas saskaņā ar likumdošanā noteikto⁵⁶, kas sociālajam dienestam uzliek par pienākumu informēt personu, kura pieprasījusi sociālo palīdzību, par pieņemto lēmumu un atteikuma gadījumā rakstveidā norādīt atteikuma iemeslus, kā arī lēmuma pārsūdzēšanas termiņus un kārtību.

6.1. Kādam jābūt atteikuma lēmumam?

Atteikuma lēmumam jāatbilst Administratīvā procesa likuma 67.panta prasībām. Paraugšapskatāms 8.pielikumā. Ja administratīvā lieta ierosināta uz iesnieguma pamata, iestāde pieņem lēmumu par administratīvā akta izdošanu viena mēneša laikā no iesnieguma saņemšanas dienas. Ja administratīvais akts izdots citādi, nevis rakstveidā vai ja tas ir izdots rakstveidā, bet neatbilst šā likuma 67.panta prasībām, procesa dalībniekam ir tiesības viena mēneša laikā pieprasīt, lai iestāde to noformē rakstveidā atbilstoši minētā panta prasībām. Iestāde administratīvo aktu noformē 14 dienu laikā pēc attiecīgā pieprasījuma saņemšanas un paziņo to adresātam Paziņošanas likumā noteiktajā kārtībā. Apstrīdēšanas termiņš sākas pēc šā akta vai atteikuma paziņošanas.

6.2. Kādas ir personas (ģimenes) tiesības atteikuma gadījumā?

Pašvaldības sociālā dienesta lēmumu par atbilstību vai neatbilstību trūcīgas vai maznodrošinātas ģimenes (personas) statusam un piešķirto vai atteikto sociālo palīdzību persona var **apstrīdēt** pašvaldības domē. Pašvaldības domes pieņemto lēmumu persona var **pārsūdzēt** tiesā Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā.

6.3. Nepamatoti izmaksāts pabalsts

Gadījumos, kad sociālais dienests konstatē, ka sociālās palīdzības pabalsts ir izmaksāts nepamatoti klienta vainas dēļ (klients sniedzis nepatiesu, nepilnīgu informāciju, nav ziņojis par pārmaiņām savā sociālajā situācijā)⁵⁷, dienests pieņem lēmumu par pabalsta izmaksas pārtraukšanu un nepamatoti izmaksātās summas atgūšanu. Lēmums jānosūta klientam vienlaikus brīdinot par nepieciešamību veikt naudas līdzekļu atmaksu. Gadījumā, ja klients tomēr nepamatoti saņemto pabalstu neatmaksā, klientam tiek nosūtīts brīdinājums par administratīvā akta piespiedu izpildi.

Lēmumu izpilda tiesu izpildītājs Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā, pamatojoties uz pašvaldības sociālā dienesta izpildrīkojumu.

6.4. Trūcīgas vai maznodrošinātas ģimenes (personas) statusa atcelšana.

Ja laikposmā, kad ģimenei (personai) noteikts trūcīgas vai maznodrošinātas ģimenes (personas) statuss, mainās ģimenes sastāvs, materiālā vai sociālā situācija, sociālais dienests no jauna izvērtē atbilstību trūcīgas ģimenes (personas) statusam un ja ģimene (persona) vairs neatbilst noteiktajiem kritērijiem, tiek pieņemts lēmums par statusa atcelšanu. Līdz ar to ģimene (persona) zaudē tiesības uz noteiktiem sociālās palīdzības pabalstiem.

⁵⁶ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, 12.panta pirmās daļas 2.punkts.

⁵⁷ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, 39.¹ pants

7. Citi ārējos tiesību aktos noteiktie no pašvaldības budžeta līdzekļiem izmaksājami pabalsti

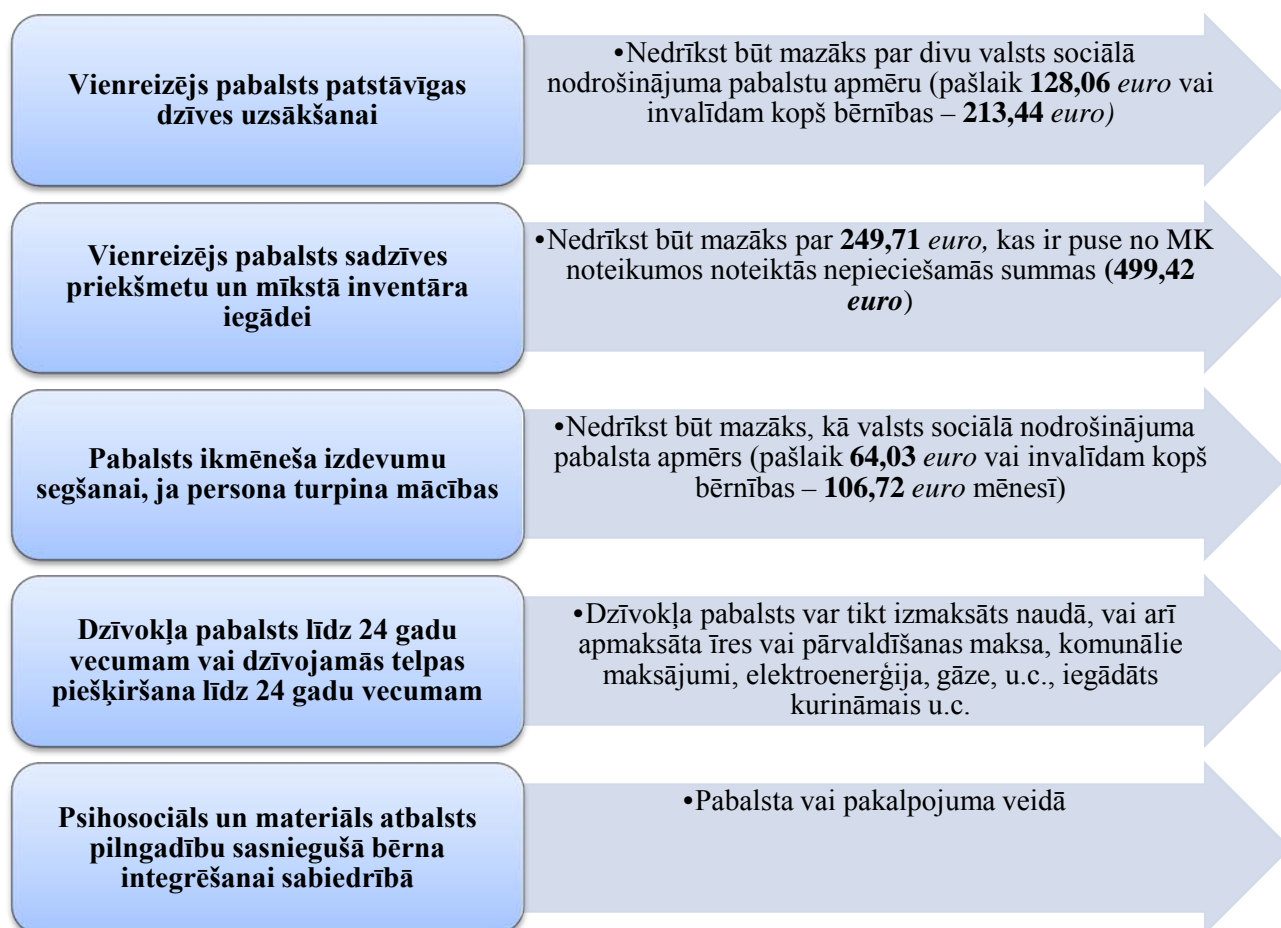
Neatkarīgi no ienākumu līmeņa ir tā sauktie **statusa pabalsti**⁵⁸, piemēram, sociālās garantijas bāreņiem, pabalsti audžuģimenēm, pabalsts adoptētājiem pirmsadopcijas periodā bērna uzturam, atbalsts daudz bērnu ģimenēm, u.c.

!!! Šajā gadījumā ģimenes (personas) ienākumu līmenis nav būtisks, nozīme ir tikai konkrētajam statusam.

7.1. Sociālās garantijas bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajam bērnam pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās⁵⁹

Sociālo garantiju **mērķis** ir sniegt atbalstu pilngadību sasniegušajam bērnam uzreiz pēc iestādes atstāšanas. 11.zīmējumā atspoguļoti visi valsts noteiktie sociālo garantiju veidi.

11.zīmējums

⁵⁸ Statusa pabalsti šo vadlīniju izpratnē ir pabalsti, kas saistīti ar piederību konkrētai demogrāfiskajai grupai, taču nav saistīti ar ienākumu līmeņiem. Piemēram, pilnīgi visi pirmklasnieki, pilnīgi visi pensionāri u.c.

⁵⁹ Ministru kabineta 2005.gada 15.novembra noteikumu Nr. 857 „Noteikumi par sociālajām garantijām bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās” 27., 28., 30., 31., 31.¹ un 32.punkts.

7.1.1. Kas jādara ārpusģimenes pakalpojuma sniedzējam?

Ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu sniedzējam (aizbildnim, audžuģimenei vai bērnu aprūpes iestādei) 6 mēnešus pirms ārpusģimenes aprūpē esoša bērna pilngadības sasniegšanas jāinformē pašvaldība (prakse rāda, ka tas ir pašvaldības sociālais dienests), kuras bāriņtiesa ir pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi, par laiku, kad bērns uzsāks pastāvīgu dzīvi, un, ka būs nepieciešams atbalsts izglītības iegūšanā un pastāvīgas dzīves uzsākšanā, kā arī palīdzība dzīvokļu jautājumu risināšanā. Vienlaikus bērnu aprūpes iestādei vai aizbildnim ir rakstiski jāinformē arī pats bērns par tiesībām saņemt palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā, braukšanas maksas atvieglojumiem, kā arī atbalstu izglītības iegūšanā un patstāvīgas dzīves uzsākšanā⁶⁰. Atstājot ārpusģimenes aprūpi tā pilngadīgajam bērnam izmaksā vienreizēju pabalstu 128 euro apmērā patstāvīgas dzīves uzsākšanai. Gadījumā, ja bērns saņēmis Apgādnieka zaudējuma pensiju, tā uzkrājusies bērnam atvērtajā bankas kontā (to atver ārpusģimenes aprūpes iestāde) un atstājot ārpusģimenes aprūpi, tā ir bērna rīcībā.

7.1.2. Kas jādara pašvaldībai (visbiežāk pašvaldības sociālajam dienestam)?

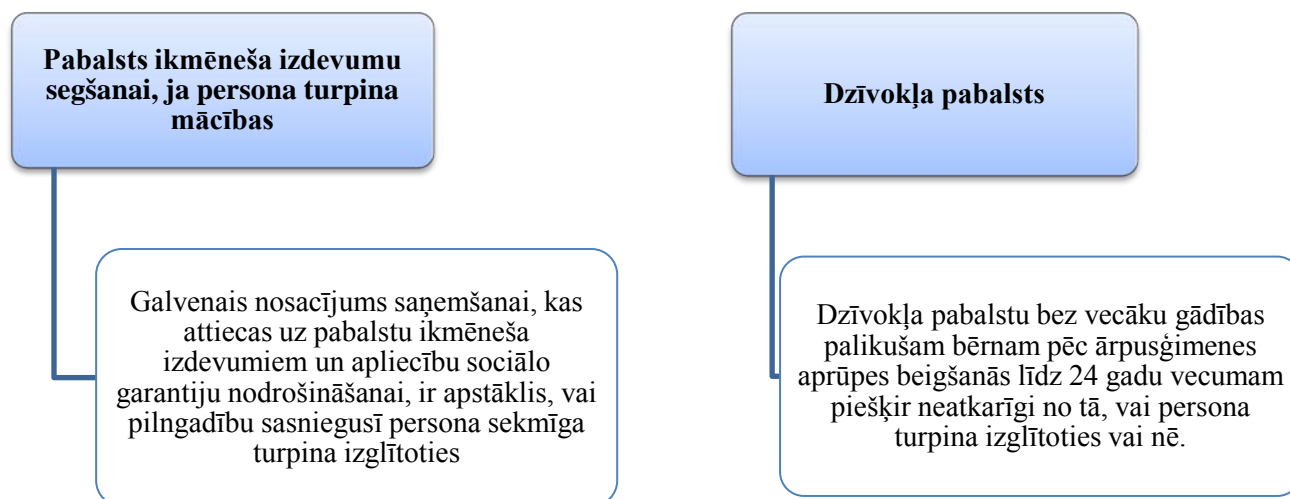
Pašvaldībai vai pašvaldības sociālajam dienestam pēc informācijas no ārpusģimenes aprūpes iestādes saņemšanas, jāsāk plānot bērna patstāvīgai dzīvei nepieciešamais – iespējamā dzīves vieta, informācija par sociālajām garantijām, izglītības iespējām, iespējamā atbalsta piedāvājums ikdienas jautājumu risināšanā u.c.

7.1.3. Kur bērns saņem atbalstu?

Brīdī, kad ārpusģimenes aprūpē esošais bērns pēc pilngadības sasniegšanas uzsāk patstāvīgu dzīvi, viņam ir jāvērsas tās pašvaldības sociālajā dienestā, kuras bāriņtiesa ir pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi, ar iesniegumu, lai saņemtu sociālās garantijas un citu nepieciešamo atbalstu.

7.1.4. Kādi ir atbalsta saņemšanas nosacījumi?⁶¹

12.zīmējums

⁶⁰ Ministru kabineta 2005.gada 15.novembra noteikumi Nr.857 "Noteikumi par sociālajām garantijām bārenim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās", 23. un 24.punkts

⁶¹ Ministru kabineta 2005.gada 15.novembra noteikumi Nr.857 "Noteikumi par sociālajām garantijām bārenim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās", 28., 31. un 31.prim punkts.

!!! Lai saņemtu sociālās garantijas:

- ✓ **drīkst strādāt algotu darbu (netiek ņemti vērā personas ienākumi),**
- ✓ **persona drīkst atrasties laulībā.**

Ja pilngadību sasniedzis bērns turpina mācības augstskolā vai koledžā⁶² un mācību procesu apgūst sekmīgi, viņš saņem pabalstu ikmēneša izdevumiem, kas nav mazāks par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru (pašlaik tie ir 64,03 *euro*).

Ja pilngadību sasniegušais bērns mācību procesu turpina nepārtraukti un ir sekmīgs, viņam ir tiesības saņemt apliecību sociālo garantiju nodrošināšanai, kas garantē braukšanas maksas atvieglojumus sabiedriskajā transportā. Visi ar apliecību saistītie jautājumi tiek kārtoti konkrētās pašvaldības bāriņtiesā, taču bērns var vērsties arī Bērnu tiesību aizsardzības inspekcijā un šo jautājumu risināt tur, tādā gadījumā bērnam nepieciešama pilnvara no bāriņtiesas.

!!! Visi minētie atbalsta pasākumi tiek nodrošināti ne ilgāk kā līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai⁶³.

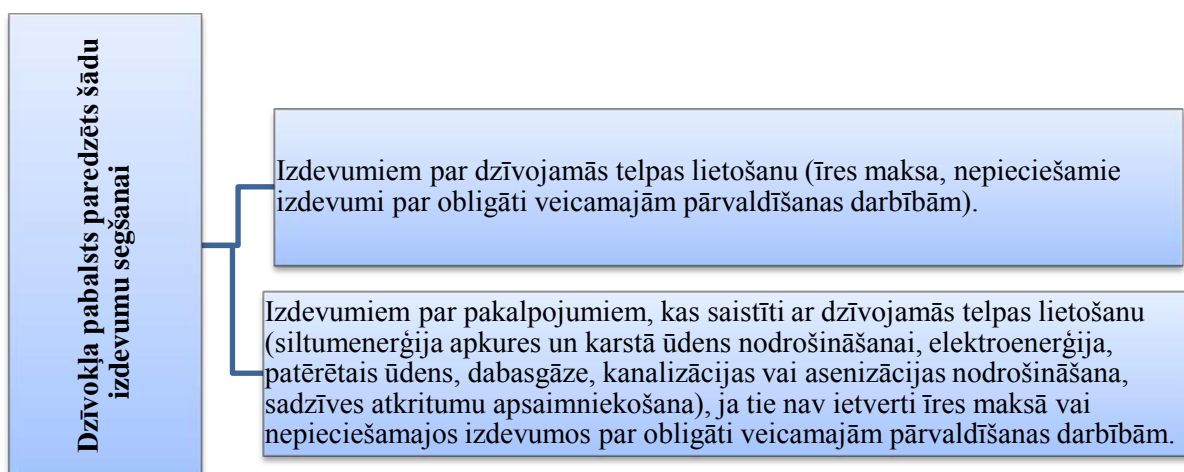
Lai noskaidrotu informāciju par mācību procesu, pašvaldības sociālais dienests ne retāk kā divas reizes gadā pieprasa informāciju no izglītības iestādes, augstskolas vai koledžas par to, ka pilngadību sasniegušais bērns turpina sekmīgi apgūt izglītības programmu vai studiju programmu.

Lai saņemtu dzīvokļa pabalstu, bez vecāku gādības palikušajam pilngadīgajam bērnam jāvēršas pašvaldības ar iesniegumu, jāuzrāda īres līgums un nepieciešamos maksājumus apliecinājoši dokumenti, kas saistīti ar īres/apsaimniekošanas un komunālo pakalpojumu apmaksu.

13.zīmējums

⁶² Augstskolai vai koledžai, kurā persona studē, jābūt tiesīgai izsniegt valsts atzītus diplomus (par ārvalstīs esošām izglītības iestādēm un to, vai iestāžu izsniegtie dokumenti ir akreditēti Latvijā var uzzināt Izglītības un zinātnes ministrijas Akadēmiskajā Informācijas centrā (Biroja adrese: Dzirnau iela 16, 3. stāvs, Rīga, Pasta adrese: Vaļņu iela 2, Rīga LV-1050, t.:67225155), kas veic ārvalstu diplomu ekspertīzi un atzīšanu Latvijā.

⁶³ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 43.panta otrā daļa.

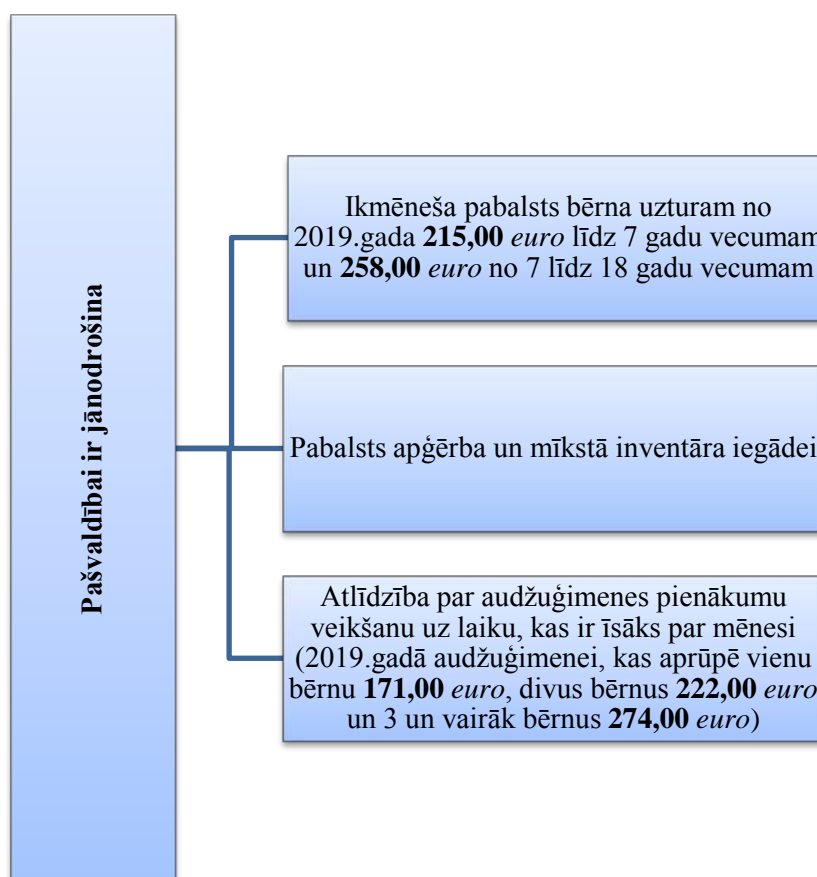
!!! Bez vecāku gādības palikušam bērnam, informējot pašvaldību, kuras bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi, ir tiesības saņemt dzīvokļa pabalstu jebkurā administratīvajā teritorijā Latvijas Republikā. Dzīvokļa pabalstu piešķir un izmaksā tā pašvaldība, kura pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi, par dzīvojamo telpu jebkurā citā pašvaldībā.

!!! Bez vecāku gādības palicis bērns nav tiesīgs vienlaikus saņemt gan dzīvokļa pabalstu kā statusa pabalstu, gan vienlaikus irēt pašvaldībai piederošu vai tās nomātu dzīvojamo telpu, irēt sociālo dzīvokli un saņemt pašvaldības noteikto dzīvokļa pabalstu kā sociālās palīdzības pabalstu.

7.2. Pabalsti audžuģimenei un specializētajai audžuģimenei⁶⁴

14.zīmējums

⁶⁴ Ministru kabineta 2018.gada 26.jūnija noteikumu Nr. 354 „Audžuģimenes noteikumi” 77.2., 78.1. un 78.2.apakšpunkts un Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumu nr.1549 „Kārtība, kādā piešķir un izmaksā atbildību par audžuģimenes pienākumu pildīšanu” 2.punkts.

!!! Ja bērnu ievieto audžuģimenē uz laiku, kas ir īsāks par mēnesi, atlīdzības apmēru nosaka proporcionāli dienu skaitam⁶⁵.

Atlīdzību piešķir no tās pašvaldības budžeta līdzekļiem, kura noslēgusi līgumu ar audžuģimeni.

7.3. Atbalsts daudzbērnu ģimenēm

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 26.panta pirmajā daļā noteikts, ka [...] pašvaldība atbalsta ģimeni, it īpaši daudzbērnu ģimeni, un sniedz tai palīdzību.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1.panta 16.punktā noteikts, ka daudzbērnu ģimene ir ģimene, kuras aprūpē ir vismaz trīs bērni, to skaitā audžuģimenē ievietoti un aizbildnībā esoši bērni. Par daudzbērnu ģimenes bērnu uzskatāma arī pilngadīga persona, kas nav sasniegusi 24 gadu vecumu, ja tā iegūst vispārējo, profesionālo vai augstāko izglītību.

Nosakot saistošajos noteikumos īpašu pabalstu daudzbērnu ģimenei, izdošanas pamatojumā jābūt atsaucei uz Bērnu tiesību aizsardzības likumu (26.panta pirmo daļu) un likuma „Par pašvaldībām” 43.panta trešo daļu.

⁶⁵ Valsts sociālo pabalstu likuma **15.panta pirmā daļa**; Ministru kabineta 2018.gada 26.jūnija noteikumu Nr. 354 „Audžuģimenes noteikumi” 77.2.;

Šobrīd statistikā šāda veida atbalsts daudz bērnu ģimenēm uzrādāms pie pašvaldības brīvprātīgajām iniciatīvām.

Plašāku ieskatu par pašvaldībās un valsts institūcijās pieejamo atbalstu daudz bērnu ģimenēm var iegūt Labklājības ministrijas mājas lapā (<http://www.lm.gov.lv/text/1855>) un Latvijas Goda ģimenes mājas lapā (<http://www.godagimene.lv/>).

8. Pašvaldību brīvprātīgo iniciatīvu pabalsti

8.1. Kas tas ir?

Tie ir pabalstu veidi, ko pēc savas iniciatīvas nosaka pašvaldība un kur netiek ievērots kaut viens no normatīvajos aktos noteiktajiem sociālās palīdzības piešķiršanas pamatprincipiem. Pabalsta mērķi nav minēti kāda no likumā noteiktajām pamatvajadzībām vai nav paredzēti piešķirt, izvērtējot materiālo situāciju. Kā jebkuru pašvaldības brīvprātīgo iniciatīvu arī šāda veida pabalsti jānosaka pašvaldības saistošajos noteikumos⁶⁶.

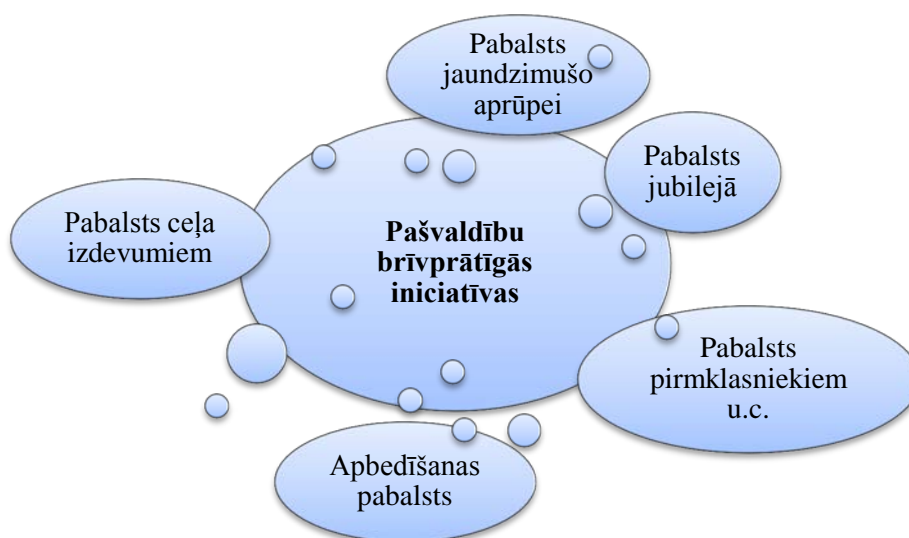
15. zīmējums

8.2. Pašvaldību brīvprātīgo iniciatīvu piemēri

16. zīmējums

⁶⁶ Likums „Par pašvaldībām”, 43. panta trešā daļa.

!!! Ja pabalsts tiek piešķirts pirmklasniekiem (pamatvajadzība - obligātā izglītība) no trūcīgām un maznodrošinātām ģimenēm, tad tas būs sociālās palīdzības pabalsts un attiecīgi jāatspoguļo statistikā.

!!! Ja veselības aprūpes pakalpojumu apmaksai pensionāriem un personām ar invaliditāti, papildus kritērijs ir atbilstība trūcīgas vai maznodrošinātas ģimenes (personas) statusam, tad tas uzskatāms par sociālās palīdzības pabalstu, jo izpildās abi nosacījumi (pamatvajadzība – veselības aprūpe un materiālās situācijas izvērtēšana).

Pašvaldības atbalstu iedzīvotājiem var sniegt arī brīvprātīgo iniciatīvu veidā, kas tiek realizētas natūrā, piemēram, dāvana Ziemassvētkos, dāvana jubilejā, braukšanas kartes skolēniem, pabalsts dokumentu atjaunošanai ar pārskaitījumu pakalpojumu sniedzējam, pabalsts ar pārskaitījumu apbedīšanas pakalpojumu sniedzējam, u.c.

Precīza informācija atrodama katras pašvaldības interneta mājas lapā pie saistošajiem noteikumiem.

9. Personu datu apstrāde, konfidencialitātes ievērošana

Valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem⁶⁷. Ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību⁶⁸.

2016.gada 24.maijā spēkā stājās 2016.gada 27.aprīļa Eiropas Parlamenta un padomes regula (ES) 2016/679 „Par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK” (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (turpmāk - Regula)⁶⁹. Regula izstrādāta ievērojot tostarp to, ka fizisku personu aizsardzība

⁶⁷ Latvijas Republikas Satversmes 89.pants.

⁶⁸ Turpat, 96.pants.

⁶⁹ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2016.119.01.0001.01.LAV&toc=OJ.L:2016:119:FULL

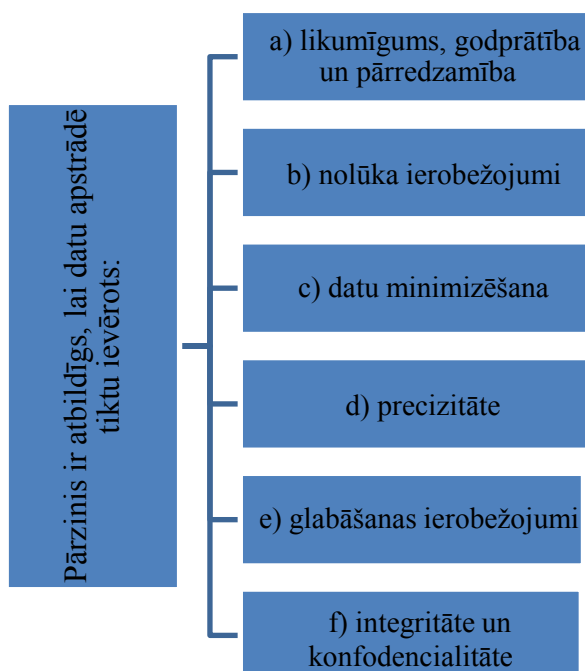
attiecībā uz personas datu aizsardzību ir pamattiesības⁷⁰ un to, ka Eiropas Savienības Pamattiesību harta⁷¹, Līgums par Eiropas Savienības dalību⁷² paredz, ka ikvienai personai ir tiesības uz savu personas datu aizsardzību. Regula piemērojama no 25.05.2018.⁷³

!!! Regula aizsargā fizisku personu pamattiesības un pamatbrīvības un jo īpaši to tiesības uz personas datu aizsardzību⁷⁴.

9.1. Personas datu apstrādes principi

Personas tiesības atvasināmas no Regulas 5.pantā noteiktajiem šādiem personas datu apstrādes principiem⁷⁵:

17.zīmējums

Personas dati:

- tiek apstrādāti likumīgi, godprātīgi un datu subjektam pārredzamā veidā;
- tiek vākti konkrētos, skaidros un leģitīmos nolūkos, un to turpmāku apstrādi neveic ar minētajiem nolūkiem nesavietojamā veidā; turpmāka apstrāde arhivēšanas nolūkos sabiedrības interesēs, zinātniskās vai vēstures pētniecības nolūkos, vai statistikas nolūkos saskaņā ar Regulas 89. panta 1. punktu nav uzskatāma par nesavietojamu ar sākotnējiem nolūkiem;
- ir adekvāti, atbilstīgi un ietver tikai to, kas nepieciešams to apstrādes nolūkos;
- ir precīzi un, ja vajadzīgs, atjaunināti; ir jāveic visi saprātīgi pasākumi, lai nodrošinātu, ka neprecīzi personas dati, ņemot vērā nolūkus, kādos tie tiek apstrādāti, bez kavēšanās tiktu dzēsti vai laboti;

⁷⁰ Regulas Preambula (1).

⁷¹ 8.panta 1.punkts.

⁷² 16.panta 1.punkts,

⁷³ Regulas 99.panta 2.punkts.

⁷⁴ Regulas 1.panta 2.punkts.

⁷⁵ Regulas 5.panta 1.punkts.

- e) tiek glabāti veidā, kas pieļauj datu subjektu identifikāciju, ne ilgāk kā nepieciešams nolūkiem, kādos attiecīgos personas datus apstrādā; personas datus var glabāt ilgāk, ciktāl personas datus apstrādās tikai arhivēšanas nolūkos sabiedrības interesēs, zinātniskās vai vēstures pētniecības nolūkos, vai statistikas nolūkos saskaņā ar Regulas 89. panta 1. punktu, ar noteikumu, ka tiek īstenoti atbilstoši tehniski un organizatoriski pasākumi, kas šajā regulā paredzēti, lai aizsargātu datu subjekta tiesības un brīvības;
- f) tiek apstrādāti tādā veidā, lai tiktu nodrošināta atbilstoša personas datu drošība, tostarp aizsardzība pret neatļautu vai nelikumīgu apstrādi un pret nejaušu nozaudēšanu, iznīcināšanu vai sabojāšanu, izmantojot atbilstošus tehniskos vai organizatoriskos pasākumus.

!!! Sociālās palīdzības jomā iestādes apstrādā personas datus, pamatojoties uz spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem⁷⁶, t.i., likumdevējs ir noteicis iestādei, saņemot attiecīgu personas iesniegumu, apstrādāt attiecīgus personas datus, lai varētu pieņemt lēmumu.

Piemēram, Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma (turpmāk – likums) 5.pantā un 11.panta 3. un 5.punktā noteikts, ka sociālo palīdzību klientam sniedz, pamatojoties uz viņa materiālo resursu - ienākumu un īpašuma novērtējumu, kā arī uzskaitīti sociālā dienesta uzdevumi, tai skaitā - novērtēt klientu vajadzības, materiālos un personiskos resursus un sniegt sociālo palīdzību.

!!! Likuma 7.panta 2. un 6.punktā noteikts, ka klientam ir pienākums sniegt ziņas par sevi un atļaut sociālā darba speciālistam apsekot dzīvesvietu.

Papildus tam, likuma 12.panta trešajā daļā noteikts, ka pašvaldības sociālajam dienestam ir tiesības pieprasīt un bez maksas saņemt no valsts un pašvaldību iestādēm un citām valsts pārvaldes iestādēm, privātpersonām, tai skaitā ārstniecības iestādēm, ziņas, kas nepieciešamas sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanai un citu sociālā dienesta kompetencē esošo jautājumu risināšanai, tai skaitā informāciju par personas funkcionālo traucējumu raksturu un pakāpi, ienākumiem un personai piederošajiem īpašumiem, aizbildnības un aizgādības jautājumiem, bērna aizgādības tiesību realizāciju, tiesisko un mantisko stāvokli.

Lai izvērtētu atbilstību trūcīgas vai maznodrošinātas ģimenes (personas) statusam, pašvaldības sociālajā dienestā jāsaņem noteikta parauga iztikas līdzekļu deklarācija⁷⁷, izmantojot valsts un pašvaldības informācijas sistēmās esošos datus⁷⁸, kas nozīmē klienta personas datu apstrādi.

Nemot vērā, ka atbilstoši likuma deleģējumam materiālā situācija tiek izvērtēta un galvenie sociālās palīdzības pabalsti (GMI un dzīvokļa pabalsts) tiek piešķirti mājsaimniecībai kopā, tad mājsaimniecības pilngadīgās personas, **parakstot iesniegumu, pilnvaro vienu personu – līdziesniedzēju⁷⁹** veikt turpmākās darbības materiālās situācijas izvērtēšanai visai mājsaimniecībai un galveno sociālās palīdzības pabalstu, kas piešķirti visai mājsaimniecībai (GMI un dzīvokļa pabalsta), saņemšanai. Iesniegumu var iesniegt visas personas arī klātienē, apliecinot identitāti, par ko darbinieks veic attiecīgu apliecinājuma uzrakstu uz iesnieguma.

⁷⁶ Vispārīgās datu aizsardzības regulas 6.panta 1.punkta e) apakšpunkts.

⁷⁷ Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumi Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu” (1.pielikums).

⁷⁸ Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumu Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu” 6.punkts.

⁷⁹ Ministru kabineta 2010.gada 30.marta noteikumu Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu” 4.punkts.

!!! Valsts un pašvaldību iestādes savas pamatfunkcijas, īpaši administratīvā procesa ietvaros, veic pamatojoties uz Regulas 6.panta 1.punkta c) un e) apakšpunktu, kas nosaka, ka apstrāde ir likumīga:

- ja tā vajadzīga, lai izpildītu uz pārzini⁸⁰ attiecināmu juridisku pienākumu;
- ja tā vajadzīga, lai izpildītu uzdevumu, ko veic sabiedrības interesēs vai īstenojot pārzinim likumīgi piešķirtās oficiālās pilnvaras.

Ja dati tiek vākti ar mērķi rezultātā slēgt līgumu (piemēram, sociālā pakalpojuma saņemšanai, sadarbības līgums) vai, lai izvērtētu līguma slēgšanas iespējamību, apstrādes tiesiskais pamats ir Regulas 6.panta 1.punkta b) apakšpunkts, t.i., apstrāde ir tiesiska, ja tā ir vajadzīga līguma, kura līgumslēdzēja puse ir datu subjekts, izpildei vai pasākumu veikšanai pēc datu subjekta pieprasījuma pirms līguma noslēgšanas.

Datu apstrādes tiesiskai pamats var būt arī pārziņa vai trešās personas leģitīmo interešu ievērošanai, izņemot, ja datu subjekta intereses vai pamattiesības un pamatbrīvības, kurām nepieciešama personas datu aizsardzība, ir svarīgākas par šīm interesēm, jo īpaši, *ja datu subjekts ir bērns*. Taču šo normu **nepiemēro** apstrādei, ko veic publiskas iestādes, pildot savus pamatuzdevumus (piemēram, Bērnu tiesību aizsardzības inspekcija)⁸¹.

9.2. Īpašu kategoriju personas datu apstrāde

Personas datiem, kas pēc savas būtības ir īpaši sensitīvi saistībā ar pamattiesībām un brīvībām, pienākas īpaša aizsardzība, jo to apstrādes konteksts varētu radīt nopietnu risku pamattiesībām un brīvībām⁸². Ir aizliegta tādu personas datu apstrāde, kas atklāj rases vai etnisko piederību, politiskos uzskatus, reliģisko vai filozofisko pārliecību vai dalību arodbiedrībās, un ģenētisko datu, biometrisko datu, lai veiktu fiziskas personas unikālu identifikāciju, veselības datu vai datu par fiziskas personas dzimumdzīvi vai seksuālo orientāciju apstrāde⁸³, *izņemot*, ja pastāv kaut viens no šādiem pamatojumiem:

- datu subjekts ir devis nepārprotamu piekrišanu šo personas datu apstrādei vienam vai vairākiem konkrētiem nolūkiem⁸⁴;
- apstrāde ir vajadzīga, lai realizētu pārziņa pienākumus un īstenotu pārziņa vai datu subjekta konkrētas tiesības nodarbinātības, sociālā nodrošinājuma un sociālās aizsardzības tiesību jomā⁸⁵;
- apstrāde ir vajadzīga profilaktiskās vai arodbiedrības nolūkos, darbinieka darbības novērtēšanai, medicīniskās diagnozes, veselības vai sociālās aprūpes vai ārstēšanas vai veselības vai sociālās aprūpes sistēmu un pakalpojumu pārvaldības nodrošināšanas nolūkos⁸⁶;
- u.c.

⁸⁰ Pārzinis ir fiziska vai juridiska persona, publiska iestāde, aģentūra vai cita struktūra, kas viena pati vai kopīgi ar citām nosaka personas datu apstrādes nolūkus un līdzekļus.

⁸¹ Regulas 6.panta 1.daļas f) punkts.

⁸² Regulas Preambulas 51.punkts.

⁸³ Regulas 9.panta 1.punkts..

⁸⁴ Regulas 9.panta 2.daļas a) apakšpunkts.

⁸⁵ Regulas 9.panta 2.daļas b) apakšpunkts.

⁸⁶ Regulas 9.panta 2.daļas h) apakšpunkts.

!!! Ierasti datu apstrāde izbeidzama, un dati dzēšami līdz ko tiek sasniegts mērķis, kādēļ datu apstrāde tikusi uzsākta. Piemēram, datu apstrādes mērķis ir izskatīt personas iesniegumu vienreizēja naudas pabalsta saņemšanai. Līdz ko pabalsts piešķirts un nauda pārskaitīta iesniedzējam, beidzas arī sākotnējās datu apstrādes mērķis. Tādā gadījumā iestāde var noteikt citus datu apstrādes mērķus un turpināt apstrādāt personas datus⁸⁷. Piemēram, iestāde, izmantojot leģitīmo interesi, nodrošina pierādījumus par lēmuma pieņemšanas faktu un pašvaldības budžeta izlietošanas tiesiskumu, vai to jau uz likuma pamata iestādei uzliek par pienākumu normatīvie akti. Secīgi, personas datu apstrāde var tikt turpināta, nosakot jaunu mērķi, taču arī tādā gadījumā tam jābūt tiesiskam un pietiekami pamatotam (piemēram, veiktās izmaksas attaisnojuma dokuments grāmatvedībā).

Jebkurā gadījumā pārzinim ir pienākums nodrošināt atbilstošus tehniskos un organizatoriskos pasākumus, lai nodrošinātu tā rīcībā esošo fizisko personu datu aizsardzību. Klientam ir tiesības iepazīties ar iestādes privātuma politiku, kā arī izmantot savas Regulā noteiktās datu subjekta tiesības piekļūt saviem datiem un tos labot, iegūt informāciju par to, kādus klienta datus iestāde apstrādā, kādiem mērķiem, paredzamo datu uzglabāšanas termiņu un tā tiesisko pamatojumu u.c. normatīvajos dokumentos noteikto informāciju⁸⁸

Personas datu uzraudzību Regulas izpratnē Latvijā veic Datu valsts inspekcija⁸⁹.

9.3. Kā informāciju iedala?

Saskaņā ar Informācijas atklātības likuma 3.pantu informāciju iedala vispārpieejamā informācijā un ierobežotas pieejamības informācijā.

Ierobežotas pieejamības informācija⁹⁰ ir tāda informācija, kura ir paredzēta ierobežotam personu lokam sakarā ar darba vai dienesta pienākumu veikšanu un kuras izpaušana vai nozaudēšana šīs informācijas rakstura un satura dēļ apgrūtinā vai var apgrūtināt iestādes darbību, nodara vai var nodarīt kaitējumu personu likumiskajām interesēm.

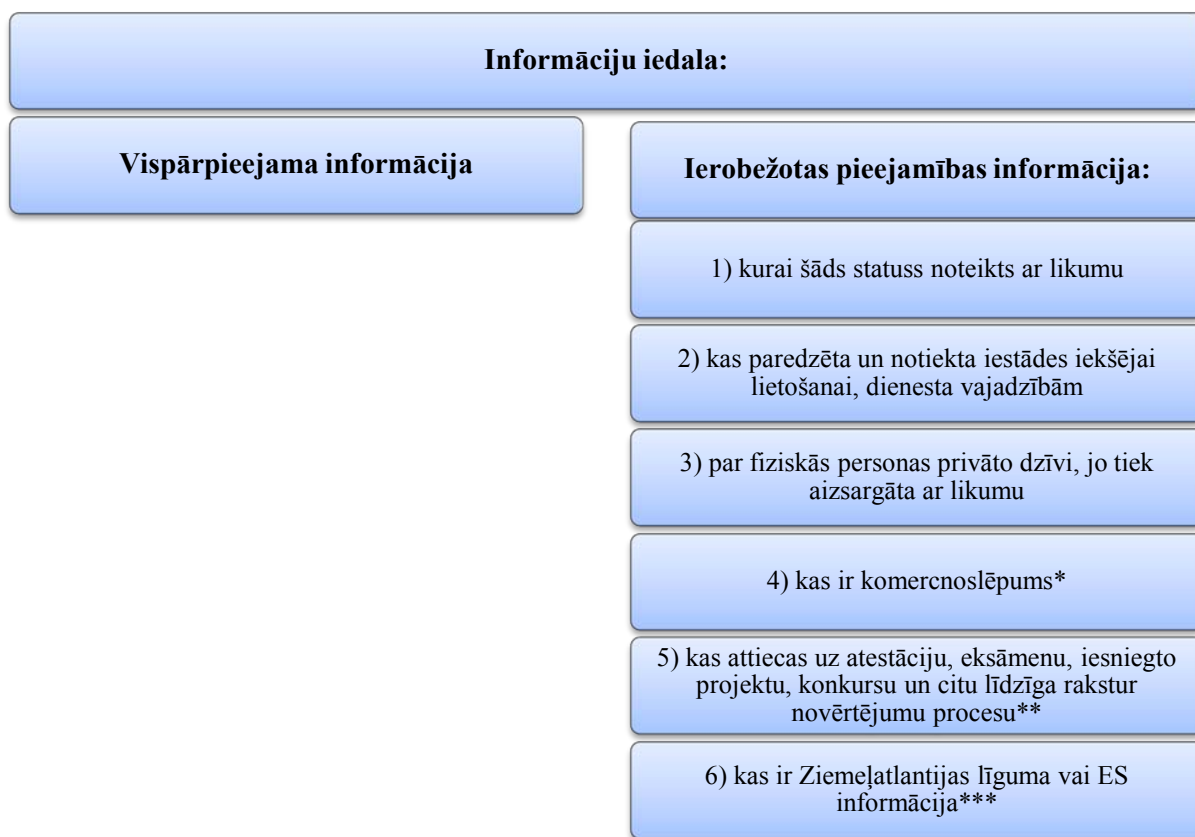
---

⁸⁷ Fizisko personu datu apstrādes likuma 25.panta pirmā un trešā daļa

⁸⁸ Regulas 13.-22.pants

⁸⁹ Fizisko personu datu apstrādes likums.

⁹⁰ Informācijas atklātības likuma 5.panta pirmā daļa.

* komercnoslēpums, *izņemot gadījumus*, kad ir noslēgts iepirkuma līgums saskaņā ar Publisko iepirkumu likumu vai cita veida līgums par rīcību ar valsts vai pašvaldības finanšu līdzekļiem un mantu;

** kas attiecas uz atestācijas, eksāmenu, iesniegto projektu (*izņemot* projektus, kuru finansēšana paredzēta ar valsts sniegtu galvojumu), konkursu (*izņemot* konkursus, kas saistīti ar iepirkumiem valsts vai pašvaldību vajadzībām vai citādi saistīti ar rīcību ar valsts vai pašvaldību finanšu līdzekļiem un mantu) un citu līdzīga rakstura novērtējumu procesu;

*** kas ir Ziemeļatlantijas līguma organizācijas vai Eiropas Savienības informācija, kura apzīmēta attiecīgi kā "NATO UNCLASSIFIED" vai "LIMITE".

!!! Informācijai ierobežotas pieejamības statusu, norādot pamatojumu, nosaka iestādes vadītājs⁹¹.

Informācijas autors vai iestādes vadītājs ierobežotas pieejamības statusu informācijai nosaka uz laiku, kas nav ilgāks par vienu gadu, izņemot Informācijas atklātības likuma 7.pantā minēto informāciju par komercnoslēpumu.

!!! IZŅĒMUMS: Informācija par fiziskās personas privāto dzīvi tiek aizsargāta ar likumu⁹².

Ierobežotas pieejamības informāciju glabā tā, lai nepieļautu tai nepiederošu personu piekļūšanu.

⁹¹ Informācijas atklātības likuma 5.panta trešā daļa.

⁹² Informācijas atklātības likuma 8.pants.

!!! Pamatojoties uz Informācijas atklātības likuma 16.panta pirmo daļu, iestāde nodrošina, lai pienākumu saglabāt ierobežotas pieejamības informāciju zina visas personas, uz kurām šis pienākums attiecas. No personām, kuras apstrādā ierobežotas pieejamības informāciju, pieprasa rakstveida apliecinājumu, ka tās zina noteikumus un apņemas tos ievērot.

Iestāde var izstrādāt ierobežotas pieejamības informācijas pārvaldības noteikumus vai šīs normas iekļaut iestādes iekšējās darba kārtības noteikumos vai citos iekšējos normatīvajos aktos, nosakot šīs informācijas saņemšanas, reģistrācijas, aprites, sagatavošanas, nosūtīšanas, glabāšanas, ieskaitot ierobežotas pieejamības informācijas sniegšanu pēc personas pieprasījuma, kārtību.

Ar rīkojuma piemēru var iepazīties 9.pielikumā, savukārt ar ierobežotas pieejamības informācijas saraksta piemēru var iepazīties 10.pielikumā.

Uzsākot darba tiesiskās attiecības, persona paraksta apliecinājumu (11.pielikums), ka ir iepazinies ar ierobežotas pieejamības informācijas aizsardzības prasībām iestādē un atbildību par to pārkāpšanu, kā arī apņemas ievērot ierobežotas pieejamības informācijas aizsardzības prasības. Apliecinājumi tiek glabāti darbinieku personu lietās.

9.4. Ierobežotas pieejamības informācijas sniegšana

Ierobežotas pieejamības informāciju sniedz, pamatojoties tikai uz iesniedzēja (piemēram, nevalstiskas organizācijas, privātpersonas, uzņēmēji, u.c.) rakstveida pieprasījumu. Saņemot pieprasījumu, sociālais dienesta pārliecinās, vai pieprasījums ir parakstīts, vai pieprasītājs ir norādījis savu vārdu un uzvārdu (juridiskās personas pārstāvis – arī tās nosaukumu), kā arī pieprasītās informācijas izmantošanas mērķi.

!!! Saskaņā ar Informācijas atklātības likuma 11.panta ceturtajā daļā noteikto ierobežotas pieejamības informāciju jāpieprasa rakstveidā, norādot sava pieprasījuma pamatojumu un mērķi, kādam tā tiks izmantota.

Iestādei ir jāizvērtē pamatojums un informācijas pieprasījuma mērķis (ievērojot samērīguma principu, piemēram, kaimiņam informāciju par otru kaimiņu nebūs pamats izsniegt, ja vien nav pilnvaras uz kā pamata informācija tiek pieprasīta). Tāpat iestādei ir jāvērtē, vai izpildoties kādiem konkrētiem kritērijiem, tai spēkā esošie normatīvie akti uzliek par pienākumu šādu informāciju izsniegt.

!!! Ja ierobežotas pieejamības informācija tiek izsniegta, tad tās saņēmējs uzņemas saistības šo informāciju izmantot tikai tiem mērķiem, kuriem tā pieprasīta.

Ierobežotas pieejamības informācijas pieprasītājs vai pilnvarots pārstāvis ierobežotas pieejamības informāciju var saņemt tikai pēc apliecinājuma (12.pielikums) parakstīšanas par ierobežotas pieejamības informācijas izmantošanu pieprasījumā norādītajiem mērķiem⁹³. Apliecinājumu uzglabā kopā ar izsniegtā dokumenta otro eksemplāru.

⁹³ 12.pielikuma aizpildīšana neattiecas uz juridiskām personām, kurām informācija nepieciešama normatīvajos dokumentos noteikto pamatfunkciju veikšanai.

Iestāde var pieņemt lēmumu atteikt sniegt pieprasīto informāciju, pamatojot lēmumu, piemēram, ja tas nav noformēts atbilstoši likuma prasībām, iestādes rīcībā nav pieprasītās informācijas vai iestāde nav tās autors.

Iestādes sarakste ar informācijas pieprasītāju un ziņas par šo personu uzskatāmas par ierobežotas pieejamības informāciju⁹⁴.

Veicot profesionālos uzdevumus, jo īpaši strādājot ar ierobežotas pieejamības informāciju, ir jāievēro sociālo darbinieku **ētikas kodekss**, kuru apstiprinājusi Latvijas Profesionālo sociālo un aprūpes darbinieku asociācija, kas noteikts Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā⁹⁵, kā arī iestādes ētikas kodekss.

10. Noderīga informācija

Labklājības ministrijas tīmekļa vietne, kur pieejama informācija par sociālo palīdzību:

<http://www.lm.gov.lv/lv/nozares-politika/sociala-palidziba>

Kontaktpersonas:

Ilze Skrodele – Dubrovskā – Metodiskās vadības un kontroles departamenta direktora p.i.

Tālrunis: 67021662

E-pasts: ilze.skrodele-dubrovskā@lm.gov.lv

Agnese Jurjāne – Metodiskās vadības un kontroles departamenta vecākā eksperte

Tālrunis: 67021684

E-pasts: agnese.jurjane@lm.gov.lv

Maruta Pavašare - Metodiskās vadības un kontroles departamenta vecākā eksperte

Tālrunis: 67021661

E-pasts: maruta.pavasare@lm.gov.lv

---

⁹⁴ Informācijas atklātības likuma 11.panta sestā daļa.

⁹⁵ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 45.panta trešā daļa.